

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1007971873

Дата перевірки:
21.05.2021 22:13:31 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
21.05.2021 22:22:32 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: Товт Діана Федорівна (1)

Кількість сторінок: 64 Кількість слів: 20788 Кількість символів: 153698 Розмір файлу: 1.20 MB ID файлу: 1008064546

29.5% Схожість

Найбільша схожість: 7.58% з Інтернет-джерелом (<http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/2065/1/%D0%9A%D0%>).

29.5% Джерела з Інтернету

621

Сторінка 66

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

14.9% Цитат

Цитати

63

Сторінка 67

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 0%)

0% Вилучення з Інтернету

5

Сторінка 68

Немає вилучених бібліотечних джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

7

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Магістерська робота
ПОРІВНЯЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ
(ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Товт Діана Федорівна

Студентка 2-го курсу

напряму підготовки:

035 «Філологія»

спеціалізація:

035. 03 «Українська мова та література»

Освітній рівень: магістр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол №2 від 27 вересня 2019 р.

Науковий керівник: Чонка Тетяна Степанівна,
кандидат філологічних наук, доцент

Завідувач кафедри: Бергсасі Аніко Ференцівна,
доктор філософії (PhD), доцент

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2021 року

Протокол № _____ / 2021

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології**

**Магістерська робота
ПОРІВНЯЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ
(ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ)**

Освітній рівень: магістр

Виконала: студентка 2-го курсу
спеціалізації: 035. 03 «Українська мова та література»
Товт Діана Федорівна

Науковий керівник: Чонка Тетяна Степанівна,
кандидат філологічних наук, доцент

Рецензент:,
кандидат філологічних наук,

Берегове – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 КОМПАРАТИВНЕ ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ.....	8
1.1 Компаративізм як літературознавча наука (історія становлення школи, представники, досягнення).....	8
1.2 Урок компаративного вивчення літератури в сучасній школі (методологічний аспект).....	13
РОЗДІЛ 2 АКТУАЛЬНІСТЬ КОМПАРАТИВНОГО ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ.....	22
2.1 Аналіз програмового матеріалу для 10-11 класів.....	22
2.2 Розробка поурочного планування нестандартних уроків вивчення літератури на засадах компаративізму.....	27
2.3 Сучасні українські письменники – дітям.....	32
2.4 Використання порівняльного методу в межах творчості одного письменника.....	46
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	61

ВСТУП

Сучасне суспільство в умовах глобалізації вимагає від нинішньої школи формування особистості, яка насамперед усвідомлює свою належність до рідного народу, сучасної європейської цивілізації, світу та орієнтується в реальному й майбутньому культурному розвитку соціуму.

Україна як полінаціональна, поліконфесійна, полімовна, полікультурна держава забезпечує поліетнічний характер українського суспільства на основі проголошення рівноправного співіснування людей незалежно від їх раси, мови, релігійних та інших переконань; створення умов для вільного розвитку національно-культурного життя української нації загалом та всіх етнічних спільнот, які проживають в Україні; підтримання атмосфери взаєморозуміння та педагогічних зусиль на виховання в юного покоління патріотизму, толерантного, шанобливого ставлення до культур різних етноспільнот, формування культури міжетнічного та міжособистісного спілкування; запобігання та протидії міжетнічній ворожнечі. Зазначені пріоритети українського демократичного поліетнічного суспільства є визначальними в полікультурній освіті. Тому актуальності набуває питання не просто культури учнів, а полікультурної компетентності як однієї з ключових життєвих компетентностей, що згідно із «Критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів у системі середньої загальної освіти» [22] полягає, по-перше, в оволодінні школярами досягненнями культури малої і великої батьківщини, світу, по-друге, у розумінні та повазі до людей інших національностей, релігій, уподобань і соціального становища.

Література як навчальний предмет займає одне з найважливіших місць у системі шкільної освіти. Адже саме цей навчальний предмет формує кругозір учнів, розвиває їхнє ставлення до соціуму, в якому вони проживають, виховує бажання патріотизму та бажання до читання та власного розвитку. Література формує не тільки цілісну сучасну особистість, але й допомагає розібратися у багатьох питаннях, які цікавлять нинішню молодь. Без сумніву, саме в книгах, між рядками можна віднайти істину. Це і є роботою сучасного вчителя – навчити учнів шукати правду там де, на перший погляд, її немає.

Пошук шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках – не нова проблема в дидактиці. Проблема методики уроку, шляхів його вдосконалення переймалися багато вчених і вчителів таких, як А. М. Алексюк, Ю. К. Бабанський, Є. М. Ільїн, М. І. Махмутов, В. О. Оніщук, І. П. Підласий, Д. О. Тхоржевський, Н. М. Яковлев та багато інших. Значний внесок у порівняльне літературознавство в Україні був зроблений М. Дашкевичем, М. Драгомановим, І. Франком. Принципи літературознавчої компаративістики були сформульовані в монографії Х. Познетта «Порівняльне літературознавство». Методологія

компаративного аналізу художнього тексту описана в працях А. Дима, Д. Дюришина, В. Жирмунського, І. Ільїна.

У сучасному світі дуже важко заохотити та здивувати учнів, адже вони мають все: смартфони, ноутбуки, планшети, вільний доступ до Інтернету та бібліотек, хоча сучасна молодь не надто захоплюється походами до бібліотеки, мотивуючи це тим, що все можна знайти в Інтернеті. Звичайно, з одного боку, вони мають рацію, але з іншого – молодь повинна вміти користуватися книгами, відчувати їхню силу та велич, черпати з них найважливіше, читати та робити висновки, а не просто мати все готове на тарілочки. Саме вчителю-словеснику потрібно прикріпити цю любов до читання книг, а не Інтернет-джерел учням. Звичайно ж, це дуже нелегка праця, адже, як вже було згадано вище, сучасна молодь має все і здивувати її простою книгою надзвичайно важко.

Саме у таких ситуаціях вчитель-словесник замислюється, як йому зробити урок цікавим та захоплюючим, як йому заохотити учнів старших класів читати, і навіть не просто читати, а читати із задоволенням, читати та вчитися порівнювати твори з сучасністю, зі світом, у якому вони живуть. Читати так, щоб це перетворилося в «наркотик», щоб чим далі, тим більше бажання виникало до цього заняття. І в ці моменти вчителі вирішують застосувати так звані компаративні уроки, які допомагають їм поєднати різні технології під час одного уроку і тим самим стимулювати учнів не тільки до вивчення нового матеріалу, а й до читання загалом. Адже саме під час компаративних уроків в учнів виховується інтерес до літератури, тому що вони слухають не тільки монотонні розповіді вчителя, а й виконують різні цікаві завдання, готують вдома проекти, що стимулює їх знову ж таки до читання, до роздумів над даним твором, що й було початковою метою-вчителя словесника. Поступово під час таких уроків учень починає розуміти, що література є багатогранною і кожен розуміє її по-різному, що й дає йому поштовх до читання, адже, не прочитавши твору, учень не зможе висловити власну думку та вступити у дискусію з іншими. Важливо також зауважити, що учнів старших класів ще важче заохотити, адже вони вважають, що вже дорослі і краще знають що їм потрібно. Тому для компаративних уроків в старших класах вчителю доведеться готуватися довше і ретельніше. Тут потрібно підбирати теми так, щоб це мало певний зв'язок із сучасністю.

Без сумніву, створення компаративних уроків – це надзвичайно важка праця, адже кожен крок потрібно ретельно продумати, врахувати здібності кожного учня, заохотити кожного, навіть слабого учня.

Нові технології розширюють можливості компаративістики. Адже використання сучасних засобів інформаційно-комунікативних технологій створюють можливість вивчати

твори художньої літератури в порівнянні з інтерпретаціями в інших видах мистецтва: музиці, художньому мистецтві, скульптурі і, звичайно, кіномистецтві.

На Закарпатті ситуація навіть важча, ніж в інших областях України. Адже тут співіснують школи з українською мовою викладання та з викладанням мовами меншин, зокрема й угорською мовою навчання. Якщо мова йде про українські школи, то тут все не так складно, як в школах з угорською мовою навчання, адже вчитель може бути спокійним, що учні його зрозуміють. Найважливіші завдання вчителя на таких уроках – розвинути любов до читання та мотивування до вивчення літератури. А от в угорських школах вчитель ще повинен думати про те, щоб учні зрозуміли його, підбирати правильні слова, стимулювати учнів до читання та розуміння даного твору. Звичайно ж, компаративні уроки ефективні в обох школах як в угорській, так і в українській, але підхід до учнів є зовсім різним.

Безперечно, вчитель витратить більше часу на підготовку до уроку в угорській школі, ніж в українській, адже заохотити дітей, які мають мінімальні знання з української мови, до вивчення літератури дуже важко. Але неможливих речей немає, так і в цій справі - головним є знайти правильний підхід.

В основу класифікації уроку літератури можна покласти, зокрема, мету вивчення літератури взагалі і конкретного твору зокрема. Запропоновані вченими-методистами класифікації творчий вчитель-словесник розширює залежно від дидактичних і виховних завдань.

Реалізувати свій задум вчитель може, звичайно, тільки базуючись на навчальній програмі. Тому те, як складена навчальна програма, відіграє дуже важливу роль у формуванні сучасного школяра. Навчальні програми з української та світової літератур досить насичені, саме тому інколи нинішня молодь не хоче докладати зусиль до навчання, а тим більше, читати, адже вони вважають, що і так не зможуть досконало виконати цю роботу, то немає сенсу намагатися. Без сумніву, програми дуже складні і ставлять дуже високі вимоги перед сучасним школярем, але те, як вчитель спланує власну роботу з учнями, буде мати вплив на подальший склад думок старших школярів, адже вони вже не діти, тому прекрасно розуміють і відчують, як вчитель-словесник ставиться до них і до подачі матеріалу.

Навчальна програма – це тільки поштовх, а всі інше залежить від учителя. Формування сучасної молоді особистості залежить не тільки від вчителя, але й від самого школяра, адже не достатньо доносити знання і вкладати сили у планування компаративного уроку, потрібно ще й бажання учнів.

Отже, вчитель-словесник має навчальну програму, а те, як він її використає і втілить в реальність, залежить від нього самого.

Метою магістерської роботи є довести ефективність використання компаративних уроків при навчанні учнів старших класів, проаналізувати програми з української та світової літератур і розробити зразки таких планів уроків для старшокласників, які допомогли б їм оволодіти новим матеріалом крізь призму порівняння з іншими видами мистецтва та сучасністю.

Завданням магістерської роботи є з'ясувати ефективність використання компаративних уроків при вивченні літератури в старших класах, зробити аналіз навчальних програм з літератури у Новій українській школі та запропонувати авторські розробки подібних уроків.

Методи, використані у даній магістерській роботі: аналітичний, порівняльний, зіставний. Аналітичний метод використовувався для того, щоб проаналізувати та систематизувати методологічний аспект компаративного уроку, а також проаналізувати навчальні програми з української та світової літератур у сучасній школі для старшокласників. Порівняльний метод є основним для аналізу програм з української та світової літератур для старших класів та для створення поурочних планувань насамперед під час роботи з художніми текстами. Зіставний метод використаний для того, щоб зіставити навчальні програми з української та світової літератур і зробити висновки про те, які саме теми можна вивчати компаративно та як їх поєднати під час викладання української й світової літератур у старших класах.

Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів та висновків.

У першому розділі йде мова про компаративізм як літературознавчу науку, а також аналізується ефективність використання компаративного уроку в сучасній школі.

У другому розділі подано аналіз навчальних програм з української та світової літератур, компаративні розробки поурочних для старших класів, а також прослідковано застосування компаративного методу на прикладі творчості постмодерних письменників.

РОЗДІЛ 1

КОМПАРАТИВНЕ ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ

1.1 Компаративізм як літературознавча наука (історія становлення школи, представники, досягнення)

У традиційному уявленні компаративістика (або порівняльне літературознавство) – це галузь філології, яка займається зіставленням еволюційних тенденцій національних літератур, вивченням безпосередніх та опосередкованих взаємин між ними, їхніх подібностей і відмінностей.

У короткому термінологічному словнику, уміщеному в підручнику В. Будного та М. Ільницького „Порівняльне літературознавство” зазначено, що «компаративістика – літературознавча дисципліна, що зіставними методами вивчає генетичні і контактні зв'язки, типологічні та інтертекстуальні відношення національних літератур, а також їхні міжмистецькі й міждисциплінарні відношення» [29, с.356].

У виданні „Літературознавча енциклопедія” за редакцією Ю. Коваліва, компаративістика (порівняльне літературознавство) трактується як «наукова дисципліна, метою якої є виявлення міжлітературних зв'язків на основі зіставлення творів та явищ національних письменств одного чи різних історичних періодів» [24, с. 509].

Автори підручника „Порівняльне літературознавство”[6] В. Будний і М. Ільницький наголошують, що в полі уваги дослідників перебувають як окремі твори, їхні фрагменти чи окремі аспекти, так і комплекси мистецьких творів, як творчість письменника, літературний жанр, стильовий напрям тощо. Однак на відміну від історіографічного дослідження, яке має монографічний характер, об'єкт порівняльного дослідження є, як мінімум, бінарним, тобто складається з двох співвідносних складових, котрі можуть бути не лише неоднаковими, а й мають належати до різномовних літератур чи одномовних, але різнонаціональних.

«Паралельно з назвою порівняльне літературознавство в українській мові вживають термін літературна компаративістика (і точніший його варіант літературознавча компаративістика), що походить від лат. *comparativus* – порівняльний. Схожий термін *littérature comparée* виник у XVIII ст. у Франції і закріпився як назва наукової дисципліни в середині наступного століття, коли почала формуватися нова наука. Це не означає, що термін був одностайно прийнятий. Навколо нього точилися суперечки, а спроби замінити його на точніший не увінчалися успіхом, і в літературознавстві остаточно утвердилася калька з французького варіанта *litterature compare*. Звідси походять відповідники – український

(порівняльне літературознавство) та російський (сравнительное литературоведение)».[25, с.187].

Порівняльне літературознавство – це дослідження літератури, яке виходить за межі окремої країни, а також вивчення та аналіз зв'язків між літературою, з одного боку, й іншими сферами знання і свідомості, такими, як мистецтво (наприклад, малярство, скульптура, архітектура, музика), філософія, історія, гуманітарні дисципліни (наприклад, політика, економіка, соціологія), наука, релігія тощо – з іншого боку. Іншими словами – це порівняння однієї літератури з іншою або іншими і зіставлення літератури з іншими галузями людського вираження.

«Порівняльний аналіз, на відміну від монографічного аналізу окремого літературного явища (твору, творчості письменника, стилю, періоду тощо), котрий полягає у поділі єдиного цілого на окремі частини для того, щоб вивчити його походження, внутрішню будову і функціональні якості, передбачає вивчення щонайменше двох об'єктів, складові яких належать до різних жанрів, стилів, національних літератур, видів мистецтв і дисциплін, а також відрізняються за етнокультурними, релігійними, гендерними чи будь-якими іншими ознаками» [26, с. 324]. Таким чином, метою порівняльного аналізу є вивчення міжлітературних, інтертекстуальних, інтердисциплінарних зв'язків і відношень.

«Наприкінці XIX – першій третині XX ст. на основі генетико-контактології складається перша досконало розроблена система наукової літературної компаративістики, об'єктом якої виступає дослідження безпосередніх, „фактичних” генетико-контактних зв'язків та взаємодії літературних феноменів. До тих методологій літератури XX ст., які найбільш широко й продуктивно застосовуються в сучасній компаративістиці, можна віднести герменевтику, культурну антропологію (імагалогію), рецептивну естетику й інтертекстуальність.» [5, с. 51]

«Компаративістика - це порівняльне вивчення фольклору, національних літератур, процесів їх взаємозв'язку, взаємодії, взаємовпливів на основі порівняльно-історичного підходу (методу)» [29; с.359].

Компаративістика, за визначенням літературознавчого словника-довідника Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва та ін., – це "порівняльне вивчення фольклору, національних літератур, процесів їх взаємозв'язку, взаємодії, взаємовпливів на основі порівняльно-історичного підходу (методу)" [24, с. 529]. Як бачимо з поданого визначення, поняття компаративістики тісно пов'язане з поняттям взаємовпливів. Визначення поняття "художні взаємовпливи" надається у посібнику за ред. О. Галича: "Художні взаємовпливи – це різного характеру впливи одних мистецьких явищ на інші, розмаїті форми впливу всередині

літератури чи взаємозв'язки сучасної літератури з художньою культурою минулих епох, звернення до творчості різних народів" [10, с. 225].

Компаративістика як метод вивчення літератури складалася упродовж XIX ст., але її елементи з'явилися в літературно-критичних працях ще в епоху античності. Контактні зв'язки – це документально засвідчені взаємини між письменниками і відповідно школами, течіями, літературами. Д. Наливайко так зазначив особливості вивчення контактних зв'язків: "... Мета полягає в документально підтвердженому встановленні, що певний письменник був обізнаний з творчістю іншого письменника і зазнав його впливу, що певний мотив чи герой, особливість жанрової структури твору чи стилю запозичені чи привнесені..." [32, с. 119]. У процесі вивчення історико-літературної наступності важливо знайти не окремі елементи схожості, а те, що певною мірою характеризує спільність творчих задумів, єдність або близькість ідейно-естетичних принципів. Причому, коли ми маємо справу з творчістю справжніх майстрів, кожний прояв спадковості – це новаторський акт, художнє відкриття.

Порівняльне літературознавство нараховує понад чотири тисячі років. Воно зародилося під час перших контактів між цивілізаціями Єгипту та Месопотамії. Існує порівняльне літературознавство ще з тих часів, коли письменники чи поети, завдяки посередництву своїх творів, збагнули одне про одного та досягнули той факт, що їхні основні проблеми – ідентичні. Усвідомлення того, що між ними існують суперечності прийшло до них дуже швидко, але в той же час вони збагнули, що ці суперечності мусять допомогти відшукати відповіді на першорядні питання, питання, які вони ставили разом. «Це усвідомлення інтелектуального спілкування між народами відбувається за часів правління Карла Великого, який разом зі своїм оточенням мав великий вплив на транспіренейські області; за часів Апулея, який був вихований у Карфагені та Афінах, а згодом викладав риторику в Римі; за часів Геліодора, який підготував вторгнення ефіопів у середземноморську літературу; за часів Александра Великого, який, за легендою, спілкувався з брахманами. Ідея компаративістики старіша Вавилонської вежі, але ознаменувалася вона окремими яскравими спалахами лише в деякі періоди нової ери: за Середньовіччя та Відродження (на першій його фазі), в епохи, коли за своєю суттю вона була європейською й надихалася універсальними прагненнями.» [44, с. 30].

Водночас, як самостійна дисципліна порівняльне літературознавство досить молода, приблизно півтора століття. Не можна стверджувати, що дана наука є недосконалою, адже саме те, що навколо неї так багато розбіжностей та неоднозначних думок і наводять на думку, що ця наука є на шляху розвитку і чим далі тим ільше науковців цікавляться її розвитком і пропонують різні визначення.

«Порівняльне літературознавство нічим не пов'язане, нічим не обмежене. Саме цим воно різниться від вивчення окремих, так званих національних, літератур. Воно не пов'язане, як національні літератури, з географічним простором, не обмежується, як вони, мовними кордонами, не стримують його також бар'єри, окреслені певними культурними традиціями. Це ті характеристичні риси, які дають змогу одразу його розпізнати. Саме за ними належить окреслити це поняття, а не за властивостями, які його поєднують з іншими. Учений однаково послуговується порівнянням при вивченні національної літератури і в порівняльному літературознавстві. Порівняння, як бачимо, – це не специфічна відмінність, властива лише порівняльному літературознавству. То що ж вирізняє, характеризує цю дисципліну? Те, що вона ані пов'язана, ані обмежена, ані стримувана. А це саме ті ознаки, за якими Е.Ліотре у славнозвісному “Словнику французької мови” [13] визначав слово “абсолют” у його першому значенні. Крім того, з певного погляду слово “абсолют” протиставляється “порівнянню”, яке виявляє спорідненість зі словом “відносний”, що служить антонімом “абсолютному”. Чи не буде тоді антифразою назва “порівняльне літературознавство” і чи не варто було б замість неї послуговуватися терміном “література абсолюту”?» [44, с.32-33].

Виділяють чотири основні етапи розвитку компаративістики.

«Перший етап наукової компаративістики позначений домінуванням генетико-контактології, і цим вирішальною мірою обумовлена її тогочасна переважна пов'язаність з історією літератури. Порівняльні студії розглядалися як можливі й доцільні лише за наявності текстових збігів і документально фіксованих контекстів літературних явищ, що виступають предметом дослідження. Науковці підкреслюють, що в одних школах, як-то в німецькій, а також в російській та українській, увага спрямовувалася переважно на генетичні зв'язки, на виявлення їх джерел та вивчення їх поширення й трансформацій; великої популярності набула теорія міграції сюжетів та мотивів, переважно фольклорно-міфологічного походження» [6,с.74]. «Натомість у французькій компаративістиці досить швидко на перший план висуваються контактологічні аспекти й проблеми, порівняльне вивчення розвинених національних літератур, їхніх течій і стилів, морфології і поетики – переважно в перспективі контактів своєї літератури з іншою / іншими та впливів на них. Десь до останньої третини ХХ ст. англійське літературознавство характеризується переважним інтересом до порівняльної історії англійської та інших європейських літератур і відсутністю системної розробки теорії літературного компаративізму» [5, с.81].

Дмитро Наливайко наголошує, що в середині ХІХ ст. напрям компаративістики, оснований на позитивістській методології, вступає у глибоку кризу й витісняється порівняльною типологією, яка концентрується саме на вивченні аналогій і спільностей літературних явищ, їхніх контекстів і систем. Генетико-контактологія втрачає популярність та

цілісність і значною мірою об'єднується з порівняльною типологією. Ця зміна загальної парадигми літературної компаративістики викликала зміну в її розвитку та напрямі, що й сприяло її рух до теорії літератури [33, с.142].

«*Другий етап* розвитку компаративістики вчені пов'язують із типологічним методом, що посилив теоретико-узагальнювальні підходи до літератури й розширив, фактично до безмежності, діапазон компаративних досліджень. Вихід на передній план порівняльної типології приводить також до істотних змін у функціонуванні компаративістики в системі літературознавчих дисциплін, якоюсь мірою вона набуває значення й сенсу інтегруючої складової загального літературознавства. Усі ці процеси й тенденції готували ґрунт для переходу наукової компаративістики до її нового, сучасного етапу, означеного появою нових напрямів і тенденцій» [32, с.28].

«На *третьому етапі* в останні десятиліття ХХ ст. формується нова компаративістична парадигма з такими, за визначенням Д. Фоккема, детермінатами, як:

- а) нова концепція об'єкта літературознавчого дослідження;
- б) введення нових методів;
- в) нове бачення наукової цінності дослідження літератури;
- г) нове соціальне обґрунтування вивчення літератури.» [32, с.29].

В. Будний та М. Ільницький зазначають, що на цьому етапі відбулося також кардинальне предметно-тематичне розширення літературної компаративістики, можна навіть сказати – його подвоєння. До останніх десятиліть минулого століття предметом компаративістики було вивчення міжлітературних зв'язків і відносин, але залишалася поза її компетенцією така не менш масштабна й значуща сфера взаємозв'язків і взаємодій літератури з іншими мистецтвами та видами духовно-творчої діяльності, як філософія, історія, релігія, соціологія та інші суспільні й гуманітарні науки. Безперечний авторитет у цьому розширенні належить американській науці. Спершу міждисциплінарні дослідження зустріли досить жорсткий спротив європейських учених, але під кінець ХХ ст. вони вже сприймаються як законна складова компаративістики [6, с.111].

Ще одна фундаментальна прикмета сучасної компаративістики – це її дедалі щільніша й активніша пов'язаність із теорією літератури.

До тих методологій теорії літератури ХХ ст., які найбільш широко і продуктивно застосовуються в сучасній компаративістиці, слід віднести герменевтику, рецептивну естетику, культурну антропологію й інтертекстуальність.

Прикметною особливістю сучасної компаративістики початку ХХІ ст. (*четвертий етап*) виступає її методологічний плюралізм, в якому вбачається закономірний феномен, корелятивний епосі постмодернізму, структурі її світосприйняття й мислення, на відміну від

попередніх етапів наукової компаративістики, коли на кожному з них домінував певний напрям чи тип (генетико-контактологія на першому й порівняльна типологія на другому), на її сучасному етапі не знаходимо подібної домінанти.

За твердженням дослідників, компаративна наукова галузь літературознавства виникла з потреби досліджувати національне письменство в поза(між)національному просторі – спершу в культурних контекстах, близьких мовно або географічно, а відтак – у світовому масштабі. Таке порушення кордонів зробило компаративістику, за образом висловом французького вченого Симона Жена, митником, який стежить за переходом книг через „державний кордон” і тримає в полі зору безпосередні та опосередковані взаємини між літературами [6,с.361].

1.2 Урок компаративного вивчення літератури в сучасній школі (методологічний аспект)

Компаративісти доводять, що жодна національна література не може плідно розвиватися поза спілкуванням з літературами та культурами інших народів. Завдання літературної освіти передовсім у тому, щоб давати учням уявлення про основні, найбільш значимі й характерні явища української, зарубіжної літератур в єдності їхнього розвитку і функціонування, розвивати смаки, збагачувати культуру мовлення, прищеплювати любов до літератури, навчати нове покоління культурі читання в широкому розумінні слова, тобто виробляти активний збагачуючий інтелект, емоційно осмислене сприймання творів мистецтва слова [2].

Компаративний аналіз – це аналіз, при якому досліджуються явища мистецтва слова через порівняння їх з іншими такими явищами переважно в різних національних письменствах.

Урок компаративного аналізу – це урок, на якому домінуючим є порівняльний аналіз художнього твору. Ґрунтується він на досягненнях компаративістики.

Мета такого уроку – глибше розкрити ідейну та естетичну сутність кожного з порівнюваних творів чи процесів; дати історико-літературне пояснення відповідностей або відмінностей літературних явищ різних епох та творів; сприяти розумінню духовної єдності, національної своєрідності різних літератур у культурно-історичному розвитку суспільства [11; с.13].

Компаративізм, за визначенням української літературної енциклопедії за ред. І. Дзеверина, – це «порівняльно-історичне літературознавство; ...порівняльно-історичний метод, що обумовлює переважно емпіричне зіставлення окремих літературних фактів поза національно-історичним контекстом, світоглядом і стилем письменника» [43]. Появу метода в

другій половині XIX століття пов'язують з ім'ям О.М. Веселовського. У практиці навчання української літератури елементи компаративізму використовуються в методичних концепціях Ю. Ковбасенка, О. Куцевол, Є. Волощук, О. Ісаєвої.

«У процесі використання компаративного аналізу на уроках літератури завжди враховуються різні форми порівняльного методу:

- природно-порівняльний метод, що виявляє природу різнорідних об'єктів;
- історико-типологічне порівняння, яке пояснює подібність не зв'язаних за своїм походженням явищ однаковими умовами генезису й розвитку;
- історико-генетичне порівняння, у процесі якого подібність явищ пояснюється як результат їхнього споріднення за походженням;
- порівняння, за якого фіксуються взаємовпливи різних явищ» [37, с.24].

Найдоцільнішим, на думку І. Маранської [25,с.11], на уроках компаративного аналізу є використання методів творчого читання; проблемної ситуації; порівняння художніх творів; зіставлення твору з його генетичним джерелом; евристичної бесіди, диспуту, діалогу тощо. Такий підхід допомагає розкрити творчий потенціал особистості кожного учня, сформувати навички аналітичного мислення, полікультурної компетентності. Форми роботи можуть бути групові та індивідуальні, домашні завдання на таких уроках повинні мати творчий, диференційований характер, із застосуванням елементів інноваційних методів та прийомів навчання, цікавих для учнів. Найефективнішим засобом здійснення компаративного аналізу може бути складання порівняльних таблиць, порівняльних діаграм, створення «живих презентацій», ментальних карт, інфографіки, створення креолізованих текстів (тексти реклами, коміксів, афіш, плакатів), проєктів, буктрейлерів, електронних бібліотек, словників, віртуальних літературних музеїв, екскурсій, веб-квести.

Методичні особливості використання компаративного аналізу

«У міру формування необхідних знань з історії літератури доцільно з 5 класу починати практикувати застосування елементів компаративного аналізу, поступово й систематично готувати учнів до таких видів робіт, починаючи з основної школи. Як правило, така робота має фрагментарний характер і проводиться у формі невеличкого компаративного дослідження. У такому випадку творові, обраному для порівняння, відводиться, так би мовити, допоміжна роль. Зіставлення оригіналу та декількох перекладів сприяє кращому осмисленню твору, допомагає усвідомити особливості стилю письменника, його творчої манери перекладача, вивчення творів різних народів, близьких за темою, сюжетом, ідеєю, проблематикою, образами, особливостями. У старших класах рівень компаративного аналізу ускладнюється.» [14; с.2].

У компаративістиці виділяють вивчення таких зв'язків:

Генетичних (грец. – породжувати). Виявляються у спільних джерелах, що належать до різних літератур, міжнаціональних літературних впливах, запозиченнях. Генетичними вважаються «зв'язки між різними літературними явищами, що йдуть від якогось спільного джерела, тобто це явища, пов'язані за своїм походженням» [28, с. 39]. Генетичні зв'язки засновані на порівнянні подібних літературних явищ та історичному їх розгляді для з'ясування наявності або відсутності спорідненості між ними. Найчастіше вони розкриваються в історії створення, написання того чи іншого твору. Генетичні зв'язки можна простежити між Вергілієвою «Енеїдою» та однойменною поемою Івана Котляревського; між мотивом кохання дітей з ворогуючих родин у повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» та таким же мотивом з трагедії В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта». Особливо яскраво генетичні зв'язки розкриваються на матеріалі традиційних сюжетів та образів.

Контактних (який впливає, діє). Цікавими для компаративного вивчення є контактні зв'язки, тобто «документально засвідчені взаємини між письменниками і відповідно школами, течіями, літературами» [42, с. 29]. До цього типу зв'язків найчастіше зараховують: особисті стосунки між письменниками (Леся Українка – О. Кобилянська, Марко Вовчок – Жюль Верн, І. Тургенєв) еміграцію (М. Драгоманов, В. Винниченко, Улас Самчук та ін.), знання мов (Агатангел Кримський, Марко Вовчок), листування (О. Пушкін – А. Міцкевич), літературні гуртки, салони, кав'ярні («Молода Муза»).

Порівняльно-типологічні зв'язки – «відповідності та аналогії між літературними явищами в різних літературах, які породжуються дією спільних закономірностей і чинників суспільного і художнього розвитку людства» [28, с. 145]. Виникнення на початку ХХ століття жанру антиутопії у світовій літературі М. Замятін «Ми», К. Чапек «Фабрика Абсолюту», О. Хакслі «Дивний новий світ», Дж. Оруел «1984», «Звіроферма» та політичного роману в Україні В. Винниченко «Сонячна машина», «Слово за тобою, Сталіне», «Лепрозорій».

Методисти виділяють такі **етапи компаративного аналізу**:

- « 1. Підготовчий: з'ясування зв'язків двох художніх творів; вивчення позатекстової сфери обох творів.
2. Реалізація: розгляд типологічних зв'язків між двома творами різнонаціональних літератур; розкриття причинно-наслідкових зв'язків.
3. Узагальнення: доведення спорідненості світоглядних позицій та художньої манери авторів порівнювальних творів» [27; с.322-323].

Існує два способи будови дослідження, яке містить порівняння

- *послідовно*, тобто спочатку розповісти про одного літературного героя (або одну подію), а потім у зіставленні з ним — про іншого (або іншу подію). Наприкінці зробити узагальнення.

- *паралельно* (за способом одночасного) порівняння, коли водночас розповідається про обох героїв (обидві події) дозволяє продемонструвати схожість та відмінність.

«Стимулюючи учнів до порівнянь, зіставлень літературних явищ, учитель має дати учням матеріал для цих розумових операцій, навчити їх бачити, обирати порівнювати схожі, аналогічні літературні факти або явища. Подібні уроки потрібні як учням, так і вчителям. Бачити світ, кожен його феномен у порівнянні з іншим, вміння розрізняти несхожі явища та знаходити типологічне у схожому – є життєво необхідною компетенцією випускника сучасної школи» - наголошують методисти [42; с.223].

Учені радять, «обравши форму порівняльного методу, визначаємося з елементами компаративного аналізу, що виокремлюються під час:

- зіставлення літературних творів та їх окремих компонентів (тем, мотивів, образів та ін.), явищ, фактів, що належать до різних літератур;
- встановлення зв'язків між українською літературою та іншими національними літературами (генетичних, контактних, типологічних та ін.);
- розгляд розвитку традиційних тем, сюжетів, мотивів, образів, поетичних засобів у літературних творах;
- демонстрацію лексичного багатства і невичерпних стилістичних можливостей української мови» [29; с.324].

У Концепції літературної освіти [22], зокрема, зазначено, що «поміж складовими літературної освіти в системі загальноосвітньої школи повинна існувати тісна взаємодія, адже всі разом вони забезпечують цілісність літературного розвитку школярів, формують компетенції творчого читача. Хронологічний принцип у процесі розгляду історико-літературного процесу (або його окремих явищ), акцентуація генетичних, типологічних, контактних, інтертекстуальних та інших видів зв'язків у межах дисциплін, що забезпечують літературну освіту, дозволить учням краще зрозуміти самотність кожної національної літератури в суцвітті культур і традицій» [22].

Методи і прийоми здійснення компаративного аналізу художнього твору

Вибір творів для компаративного аналізу не повинен бути випадковим. Твори мають добиратися за спільними аспектами, які розглядаються на уроці. Від прочитаного учні отримують враження, які стають навчальним матеріалом.

За порадою учителів-практиків, «найдоцільнішим на уроках компаративного аналізу є використання методів творчого читання; проблемної ситуації; порівняння художніх творів; зіставлення твору з його генетичним джерелом; евристичної бесіди, диспуту, діалогу тощо. Ці методи та прийоми допомагають розкрити творчий потенціал особистості кожного учня, сформувати навички аналітичного мислення, полікультурної компетентності» [18, с.14].

«Форми роботи можуть бути групові та індивідуальні, домашні завдання на таких уроках повинні мати творчий, диференційований характер, із застосуванням елементів інноваційних методів та прийомів навчання, цікавих для учнів. Найефективнішим засобом здійснення компаративного аналізу може бути складання порівняльних таблиць, порівняльних діаграм, створення «живих презентацій», ментальних карт, інфографіки, створення креолізованих текстів (тексти реклами, коміксів, афіш, плакатів), проєктів, буктрейлерів, електронних бібліотек, словників, віртуальних літературних музеїв, екскурсій, веб-квести» [6; с.325].

Отже, «під час підготовки та проведення уроків з елементами компаративного аналізу слід:

- опрацювати наукові дослідження в галузі літературної компаративістики та методики викладання компаративістики у школі;
- зробити аналіз навчальних програм української та світової літератур та укласти зіставні таблиці;
- проаналізувати тексти художніх творів з метою встановлення генетичних контактів й типологічних подібностей у них;
- залучати учнів до пошуково-дослідницької діяльності;
- прагнути, щоб урок з елементами компаративного аналізу був не тільки ефектним, а й ефективним» [14; с.3].

Тому можна стверджувати, що «використання методу компаративного аналізу в шкільному курсі вивчення літератури дає можливість показати учням спільне – те, що об'єднує різні народи, й відмінне – те, що свідчить про неповторність націй. Особливу увагу це має для усвідомлення належного місця української літератури в європейському культурному просторі» [2].

На важливості компаративного аналізу на уроках української літератури наполягає А. Градовський, зазначаючи, що “поліпшення літературної освіти може бути досягнуто перш за все шляхом інтенсифікації, покращення якості змістовності навчання, більш багатогранного підходу до естетичної природи літератури. Цього, на нашу думку, можна досягти, впроваджуючи метод вивчення української та зарубіжної літератур паралельно на компаративних уроках. З огляду на це завдання літературної освіти нам бачиться передовсім у тому, щоб давати учням уявлення про основні, найбільш значимі і характерні явища української і зарубіжної літератур в єдності їхнього розвитку і функціонування, «розвивати смак, збагачувати культуру мовлення, прищеплювати любов до літератури, навчати нове покоління культурі читання в широкому розумінні слова, тобто виробляти активне збагачуюче інтелект, емоційно осмислене сприймання творів мистецтва слова” [11, с. 32-33].

Використання порівняльного аналізу художніх текстів допомагає реалізувати завдання сучасної літературної освіти, підвищити загальнокультурний рівень розвитку учнів, сформувати в них стійкі уявлення про різноманітність світу, виховувати толерантне відношення до людей інших національностей, віросповідань, стимулює інтелектуальні процеси: образне й абстрактне мислення, асоціативність, фантазію, творчу уяву, а відтак активізує особистісні якості школяра як естетичного суб'єкта, його готовність до творчого сприймання і самостійної оцінки літературних явищ [28, с.32]. Проте він вимагає від учителя словесника багато зусиль: уміння формувати ефективні моделі уроків з використанням інтерактивних методів навчання, засобів художньої культури, розробки дидактичного матеріалу для проведення уроків, відмінне знання програмного матеріалу двох літератур.

Робота з використанням елементів компаративного аналізу тексту стимулює самостійний науковий пошук, розкриває здібності, сприяє формуванню життєво необхідних компетентностей учнів.

Найефективнішим засобом здійснення компаративного аналізу в школі вважається складання порівняльних таблиць, порівняльних діаграм, в яких систематизується вся необхідна інформація про компоненти двох порівнюваних елементів.

Тож учитель-початківець повинен прислухатися до порад методистів, які вважають, що «Найдоцільнішим на уроках компаративного аналізу є використання методів творчого читання, евристичного та дослідницького перекладу; прийомів індивідуального й коментованого читання типологічно близьких текстів, проблемної ситуації, проблемних пізнавальних завдань, пов'язаних з необхідним орієнтуванням учнів у різних художніх системах, порівняння художніх творів, зіставлення твору з його генетичним джерелом, евристичної бесіди, диспуту, діалогу тощо. Саме вони допомагають розкрити творчий потенціал особистості кожного учня, сформувати навички аналітичного мислення, полікультурної компетентності, виховати толерантне ставлення один до одного» [42, с.59].

Готуючись до уроку компаративного аналізу, завжди пам'ятаємо про психолого-педагогічні та методичні умови проведення такого уроку, що їх виокремлено О. Куцеволом [23, с. 9-14]:

- «– достатній рівень усвідомлення теми та ідеї твору, який вивчається, що стане основою для порівняльного аналізу явищ різнонаціональних літератур;
- актуалізація необхідних для порівняння знань і опора на вміння та навички, набуті учнями на уроках української і світової літератур;
- встановлення зв'язку нового матеріалу з раніше вивченим;
- активне залучення таких прийомів мислення учнів як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення;

- орієнтація школярів на розв'язання проблемних та дослідницьких завдань;
- урахування вікових можливостей пізнавальної діяльності учнів, а також індивідуальних особливостей їхнього читацького сприйняття;
- оптимальний добір методів, прийомів та форм роботи, які сприяють розвитку розумової діяльності школярів і забезпечують емоційне сприйняття ними художнього твору;
- систематичне порівняння художніх явищ різнонаціональних літератур, а не епізодичне звернення до зіставлення деяких творів».

Цікавим аспектом компаративного аналізу є встановлення типологічної схожості та відмінності, аналогії між подібними літературними явищами української та світової літератур. Так, доречним є зіставлення творів на історичну тематику [42, с.4].

Розглянемо рекомендації учителів-методистів: «Розглядаючи проблему вибору людини у вирішальній ситуації, порівнюємо два твори І.Франка «Захар Беркут» та М.Гоголя «Тарас Бульба» (метод кейс-стаді). Характеризуючи запорозьких козаків, говорячи про їх відповідальність, мужність, вірність справі, розглядаємо твори А.Чайковського «За сестрою» та М.Гоголя «Тарас Бульба» (творчі презентації).

Розглядаючи тему «перевтілення», доцільно зіставити три твори: М.Хвильового «Я (Романтика)», Ф. Кафки «Перевтілення», Е.Йонеско «Носороги». У цьому випадку доречно скласти таблицю, у якій зазначити наступні аспекти порівняння: час створення, автобіографічний початок, жанр твору, перетворення фізичне чи моральне, кількість героїв, з якими відбулося перетворення, особливості стилю, як закінчився твір і чому саме так, акцент, ідейне спрямування.

«Працюючи над художніми особливостями творів, умінням визначати художню деталь у прозовому творі слід порівняти твори Г. Тютюнника «Климко» та А. Чехова «Хамелеон». Прийом гіперболізації можна відшукувати у творах А. Чайковського «За сестрою» та у билинах про Іллю Муромця. Ознаки притчі слід розглядати у порівнянні повісті-притчі Б. Харчука «Планетник» та казки-притчі Сент-Екзюпері «Маленький принц» (діаграма Венна). Ознайомлення з фактами ремінісценції можна провести на прикладах творів М. Зерова «Роог Yogick» та В. Шекспіра «Гамлет» (дослідницька пошукова робота). Символічне значення назв з'ясуємо на прикладах творів О. Гончара «Собор» та В. Гюго «Собор Паризької Богоматері». Початкове поняття про запозичення можна показати на прикладах байок Л. Глібова «Вовк та ягня» та І. Крилова «Вовк та ягня», а поглибити поняття про запозичення на прикладах історичних творів П. Куліша «Чорна рада» та В. Скотта «Айвенго». Поняття про наслідування доречно провести на прикладах творів І. Котляревського «Енеїда» та Вергілія «Енеїда» або розглядаючи поезії М. Рильського «Пам'ятник» та Горация «До Мельпомени» (складання порівняльної таблиці). Диспут про щастя, істинні і фальшиві

цінності доречно провести на прикладах творів Б. Лепкого «Цвіт щастя» і Ч. Діккенса «Різдвяна пісня у прозі».

Без інсценізації на уроці не обійтись. Розігрування ситуації в ролях допомагає визначити власне ставлення до конкретної життєвої ситуації, набути досвіду поведінки у подібній ситуації шляхом «гри», виконання «ролі», яка є близькою до реальності, сприяє розвитку творчості учня. Подібні уроки доцільно використовувати на етапі закріплення та узагальнення матеріалу з теми» [11, с.68].

Інший рівень компаративного аналізу має бути в старших класах, де учні вже оволоділи певними знаннями з теорії літератури, мають більш розвинуте логічне мислення, вміють узагальнювати знання, самостійно робити висновки, володіють певними навичками аналізу літературних творів різних жанрів і напрямів [2].

Ефективність введення у практику навчання компаративного й інтертекстуального аналізу забезпечується системною роботою. Учителі мають добре знати зміст чинних програм та підручників, за якими навчаються школярі, щоб умотивовано обрати найбільш компарабельні твори, образи чи жанри [28, с.67].

Аналіз науково-педагогічної літератури (В. Бабенко [2], А. Градовський [11], Р. Гром'як, О. Криворучко, О. Куцевол [23], І. Маранська, Б. Шаланінов) дає змогу зазначити, що використання компаративного аналізу художніх творів допомагає підвищити загальнокультурний рівень розвитку учнів, учить їх уважно ставитися до художнього слова, розуміти його, усвідомити цілісність світового літературного процесу.

Як відомо, програми із української і світової літератур у старших класах укладені за єдиним хронологічним принципом, тому мають багато спільного: «Майже водночас вивчається творчість романтиків, реалістів, модерністів. У середніх класах також у побудові програм можна знайти багато спільного. Все це дає можливість для компаративного аналізу творів. Синхронне вивчення літератур, компаративний аналіз творів українських і зарубіжних письменників дає змогу учням усвідомити цілісність світового літературного процесу і своєрідність української культури в ньому. Але не менш цікаво і корисно зіставляти твори однієї літератури. Порівнювати їх можна за композицією, сюжетом, темою, а також на рівні жанру, на рівні напряму, течії, за схожістю проблематики, образів та вчинків» [28;с.49].

Компаративний аналіз – цікавий і неординарний метод, який забезпечує творчий підхід до викладання літератури.

Отже, «порівняння літературних творів дає можливість показати учням спільне в різних народів, а також те, що свідчить про неповторність націй. Варто пам'ятати, що йдеться про порівняння не заради порівняння, а заради пізнання дитиною світу. Важливо, щоб учні усвідомили глибинні, сутнісні відмінності між національними культурами, невід'ємною

складовою яких є література, пізнали самобутні, специфічні ознаки естетичної свідомості свого народу» [6;с.52].

Отже, компаративістика відкриває широкі горизонти до всього процесу навчання і виховання сучасних школярів, розширення їх кругозору, формування цілісного світобачення.

РОЗДІЛ 2

АКТУАЛЬНІСТЬ КОМПАРАТИВНОГО ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

2.1 Аналіз програмового матеріалу для 10-11 класів.

У сучасному світі дуже важливим є творчий підхід до уроку літератури та до всього процесу навчання, і саме компаративістика відкриває широкі горизонти в процесі навчання, виховання сучасних учнів, розширення їхнього світогляду, формування необхідних компетенцій. Порівняльний метод став не тільки загальновизнаним, але й одержав статус програмного методу. Компаративний аналіз творів допомагає усвідомити учням цілісність світового літературного процесу. Саме це відповідає головній меті літературної освіти – виховання творчого читача із самостійним критичним мисленням, формування гуманістичного світогляду, загальної культури, естетичних смаків особистості.

Згідно з вимогами Державних галузевих стандартів, освітньо-професійних програм підготовки учителів української мови і літератури, головною метою літературознавчої підготовки є формування у студентів уявлення про цілісність літературного процесу, літературного розвитку, мистецького простору й картини світу в цілому, що відображено засобами художнього слова. У Постанові Кабінету Міністрів України „Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти” від 23 листопада 2011 р. № 1392 зазначено: «Освітня галузь складається з мовного і літературного компонентів. До мовного компонента належать українська мова, мови національних меншин (мова навчання і мова вивчення), іноземні мови, а до літературного – українська література, світова література і літератури національних меншин. Кожен із компонентів містить кілька наскрізних змістових ліній».

Компаративістика як метод вивчення літератури складалася впродовж XIX століття, однак її елементи з'явилися ще в епоху античності. Як бачимо, то цей метод є відносно новим у літературі, але вже здобув досить велику популярність в умовах сучасної школи. Розглянемо, наскільки передбачена реалізація цього методу у старших класах і чи враховано його застосування у навчальних програмах.

Сучасний програмовий матеріал з літератури дуже насичений і вимагає ретельного підходу як зі сторони вчителя, так і зі сторони учнів. На сучасного школяра покладена велика надія, і саме тому програмовий матеріал є дуже насиченим. Інколи вчителів дуже важко змусити учнів читати, адже в сучасних умовах набагато легше послухати аудіокнигу чи переглянути фільм. Навіть самі учні вважають, що краще послухати аудіокнигу або ж переглянути фільм, адже так вони економлять купу часу, бо ж можуть робити ще щось одночасно. Але ж чи буде такий спосіб ефективним у сприйнятті того чи іншого твору? Без

сумніву, ні. Читаючи книгу, людина поринає у той світ, вчиться сприймати написане і обдумує, її мозок стає активним. Ось в чому і полягає завдання сучасного вчителя – змусити активізуватися мозок школяра. Це дуже непросте завдання. Не читаючи твору, учень не може проводити паралелі між літературними епохами, творами, історіями написання, композиціями, образами. А головне, він просто не зможе дати відповіді на глибокі запитання без мислення. А мислення неможливе без читання. Тут і виникає взаємозв'язок між читанням і мисленням. Література – це перш за все читання і сприймання твору, а якщо цього немає, то й мови не може йти про компаративне порівняння літератури з іншими видами мистецтва чи навіть літератури з літературою. Можу сказати, що програма, як з української, так і з зарубіжної літератури, досить не проста, адже вимог до учнів є багато і привити любов до читання, а саме в старших учнів буває інколи не те, що дуже важко, а практично неможливо, тому перш ніж застосовувати компаративний підхід на уроках доцільно було б дізнатися, чим саме цікавляться учні і підібрати таке порівняння, яке б заохотило їх читати і порівнювати.

Програми з української [30] та зарубіжної [31] літератур розроблено на підставі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2020 р. № 1392) з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 20. 04. 2020 р. № 462). Предмети «Українська література» та «Зарубіжна література» є надзвичайно важливими у формуванні кругозору молоді людини і саме тому програми для цих предметів було ретельно розглянуто і складено відповідно до всіх вимог.

Обидві програми спрямовані на те, щоб виховувати естетичні почуття у молоді людини, адже сучасному світові властиві різкі зміни, певна агресивність навколишнього середовища, а особливо, надмірне захоплення технологіями. Більшість старшокласників забувають, що таке реальне життя, адже велику частину свого життя вони проводять з гаджетами, у віртуальному світі. Саме так складені сучасні програми, щоб навчити школяра відрізнити справжність від фальшу, навчити цінувати якість саме книги, а не надрукованого тексту, який можна прочитати в будь-якому гаджеті.

Навчальні програми зорієнтовано на те, щоб прищепити старшокласникам любов до книжки, привчити їх читати і розуміти якість прочитаногоз книги та з комп'ютера. Дуже відомим є вислів: «Вік учись - вік живи», і не дарма, адже саме в сучасному світі активно почали пропагувати цю ідею. Одним з головних завдань вчителя-словесника є впровадити цю ідею в життя школяра, саме вчитель повинен привити цю любов і пояснити, що читання, як ніщо інше, спонукає до розвитку не тільки знань, але й нашого мозку. Чим більше людина читає, тим більше працює її мозок, а це особливо важливо для сучасних школярів, які завжди шукають тільки легкі шляхи здобуття знань.

Програми з української та світової літератур спираються на Концепцію «Нової української школи». Дуже важливо навчити сучасних школярів усвідомлено ставитися до читання, формувати власну думку та смак, розвивати мислення, адже сучасні умови створюють певний тиск на старшокласників і у них починається розвивати залежність від засобів масової інформації. Читання буде сприяти розвиткові креативності, тверезого мислення, творчої самооцінки, що й дасть молодому школяреві можливість бути активною особистістю у суспільстві, яка буже мати сформовані принципи, думки, що й стане підготовкою до гідного дорослого життя, сповненому поваги до іншого. А також читання розширює кругозір, що в свою чергу вчить демократично мислити та вміти висловлювати свої погляди тоді, коли це є доречним.

В обох програмах на початку подано пояснювальну записку, яка дає загальне уявлення про те, яка мета вивчення цих предметів і якими є завдання вивчення української та зарубіжної літератур. У пояснювальній записці з предмету «Українська література» детально охарактеризовано мету та завдання предмету, що допоможе вчителю-початківцеві сформувати свої думки та уявлення про те, як він повинен планувати урок, а також детально подано компетентісний потенціал предмета «Українська література».

У пояснювальній записці програми з української літературі не подано структури самої програми на відміну від програми зі світової літератури, тому вчитель самостійно може оглянути програму і занотувати собі її структуру або ж зробити короткий опис.

Почнемо аналіз програми з предмета «Українська література». Українська література в 10–11 класах вивчається в жанрово-тематичному розмаїтті, із залученням біографій письменників у найпоказовіших, найцікавіших фрагментах. На особливу увагу в програмі заслуговують ті художні твори, які формують позитивні якості молодого школяра, а саме: життєрадісність, повагу, оптимізм. Саме в сучасних умовах життя дедалі більше почали цінуватися такі якості, як: патріотизм, гуманізм, впевненість в собі, стійкість. Без сумніву, можна сказати, що програма з української література побудована саме таким чином, що направляє думки школяра в правильне русло, адже саме література є тим поштовхом, який розвиває в молодій людини думки. Твори повинні приносити естетичну насолоду, давати моральний стержень, вчити долати труднощі, досягати поставлених цілей. Звичайно ж, література кожною людиною сприймається по-різному і неможливо передбачити вплив художнього твору на учня, але можливо направляти хід думок та мотивувати до пізнання нового та розвитку мислення. Дуже часто негативний приклад з художнього твору може мати позитивний вплив на молоду особу, може вчити ставати морально сильнішим, впевненішим. Наприклад, роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панаса Мирного в цьому контексті можна сприймати як роман-застрогу. Саме ключові моменти цього роману можуть

підготувати молодь до складнощів у сучасному світі, навчать гідно долати перешкоди та бути готовим морально до поразок. Молода людина повинна розуміти, що інколи через негативні приклади можна навчитися чомусь, адже, як в народі кажуть: «Потрібно вчитись на чужих помилках». Саме це дуже добре висвітлено у програмі з української літератури через добір художніх творів.

Жирним шрифтом у програмі позначено художні тексти для текстуального вивчення. При доборі цих текстів було враховано, що програма з української літератури за змістом слугує певним девізом у прийнятій літературній оцінці художнього твору, письменника, його стилю та внеску до літературної спадщини. Прийнято вважати, що цей девіз в наші дні не є актуальним, але не можна не погодитися, що саме цей добір художніх текстів і слугує розвитку свідомості сучасного школяра. Завдячуючи такому добору художніх творів, учень має змогу, читаючи, проводити паралелі між проблемами в сучасному та минулому, вчитися визначати культурні цінності українського народу і розвивати якості, які стануть в нагоді у майбутньому житті.

Програму структуровано за окремими тематичними розділами й підрозділами. Наприкінці програми для кожного класу подано орієнтовні списки літератури для додаткового (самостійного) читання.

Навчальну програму в цілому спрямовано на постійну співпрацю учня з вчителем, вміння вести діалог, проводити паралелі між художніми творами, взаємодію учня з твором, що й дає поштовх для осмислення та обдумовування літератури в цілому. Завдяки правильній структурі та спрямованості навчальної програми з літератури учні мають змогу вчитися не тільки читанню та осмисленню твору, а й порівнювати твори між собою та з іншими видами мистецтва. Доцільно сказати, що програма складена так, що вона адаптована цілком до сучасного світу і до сприймання молодого школяра, адже звичайно те, як учні будуть ставитися до літератури, залежить не тільки від того, як складена навчальна програма, але й від подачі матеріалу вчителем.

Програма із зарубіжної літератури для 10–11 класів містить:

- 1) «Пояснювальну записку»;
- 2) розподіл годин за кожним класом (загальна кількість годин на рік, кількість годин на текстуальне вивчення творів (за розділами), розвиток мовлення, позакласне читання, резервний час);
- 3) зміст навчального матеріалу та очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів (компетентності (ключові й предметні) – за класами й розділами);
- 4) перелік творів для вивчення напам'ять (для кожного класу);

- 5) Додаток 1 – «Список творів для додаткового читання (для уроків позакласного читання й уроків із резервного часу)»;
- 6) Додаток 2 – «Сучасна науково-методична література для вчителя»;
- 7) Додаток 3 – «Культурологічний контекст».

Програма із зарубіжної літератури містить детальний опис всіх завдань, мети предмету та компетентностей, що також допомагає молодому вчителю-словеснику у правильному плануванні уроків із застосуванням різних методів, в тому числі компаративного.

До програми із зарубіжної літератури для 10–11 класів увійшли твори із золотого фонду класичної літератури, а також популярні твори сучасності різних країн і народів.

У 10–11 класах учні повинні мати чіткі уявлення про літературний процес і протягом цих двох років мають тільки поглиблювати ці знання, чому й сприяє навчальна програма зі світової літератури. Головним чином учні повинні знати і вміти аналізувати одні з кращих творів світової літератури, такі як: «Одіссея» Гомера, «Божественна комедія» Данте, «Гамлет» В. Шекспіра, «Фауст» Й. В. Гете, соціально-психологічні й філософські романи та п'єси, поетичні твори XIX–XX століть та багато інших творів, які б наштовхнули учнів не тільки на аналіз, але й на глибоке осмислення змісту та форми написання творів, на філософські роздуми, вміння порівнювати та співставляти твори між собою та між епохами чи різними літературними напрямками.

На етапі системного читання, у 8-9 класах учні вже отримали початкові знання про епохи, течії, жанри, напрями та літературні стилі. На даному етапі їхнього життя (у 10-11 класах) головним завданням вчителя, за навчальною програмою, є перш за все навчити учнів сприймати твори світових письменників на новому, вищому рівні, вчити їх не тільки читати твір, а вчитуватися в нього і робити аналіз. Це допоможе молодому школяреві як у розширенні кругозору, так і у вмінні порівнювати шедеври літератури і навіть мистецтва.

У програмі відображено чотири змістові лінії літературного компонента Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: емоційно-ціннісну, літературознавчу, культурологічну, компаративну. Позаяк наша робота присвячена саме порівняльному аналізу творів, а також епох та різних видів мистецтва з літературою, то доцільно буде розглянути, для чого саме потрібно використовувати порівняльний метод на уроках світової літератури.

Компаративна лінія забезпечує порівняння літературних творів, явищ і фактів, що належать до різних літератур; установлення зв'язків між українською та зарубіжними літературами (генетичних, контактних, типологічних та ін.); розгляд традиційних тем, сюжетів, мотивів, образів у різних літературах; зіставлення оригіналів та україномовних перекладів літературних творів; увиразнення особливостей української культури й літератури

на тлі світової; демонстрацію лексичного багатства й невичерпних стилістичних можливостей української мови, а також поглиблення знань і розвиток навичок учнів з іноземних мов. Компаративна лінія представлена у рубриці Елементи компаративістики (ЕК).

Викладання курсу зарубіжної літератури в загальноосвітніх закладах України здійснюється українською мовою. Твори зарубіжних письменників у курсі зарубіжної літератури вивчаються в українських перекладах. Звичайно, для порівняння або зіставлення вчитель може залучати переклади творів іншими мовами, якими володіють учні. Інколи дуже доречним є розгляд творів мовою оригіналу, адже це дає більший діапазон для дослідження образів та стилістичних особливостей художнього тексту. У такому разі предмет «Зарубіжна література» виконує додаткову функцію вдосконалення володіння учнями україномовних шкіл іноземними мовами.

Можна зробити висновок, що обидві навчальні програми з предметів «Українська література» та «Зарубіжна література» слугують своєрідним помічником для вчителів-словесників, а також за своєю структурою є легкими у використанні. Звичайно, програми з української та світової літератур дуже насичені, але вчитель повинен коректно підбирати кількість годин для вивчення того чи іншого твору, адже є твори, які легкі для сприймання, а є такі, які потребують більше часу, тому вчитель повинен орієнтуватися вже безпосередньо під час планування своїх уроків. Загалом обидві програми містять такі твори, які впливають на формування сучасної молоді людини та її світогляд. Також дуже добре описані вимоги до кожної теми та оцінювання, тож навіть у вчителя-початківця не виникне проблем з оцінюванням чи з подачею нового матеріалу, адже в програмах детально все описано. На мою думку, теми в програмах для старших школярів є актуальними для проведення компаративного уроку, і це дуже позитивно, адже саме через призму порівняння можна зробити висновки про той чи інший твір або епоху.

2.2 Розробка поурочного планування нестандартних уроків вивчення літератури на засадах компаративізму.

Клас: 10

Тема: Спорідненість п'єси Моріса Метерлінка «Синій птах» з творами Олександра Олеся «Над Дніпром», «Ніч на полонині».

Тип уроку: компаративний.

Мета:

- **Навчальна:** поглиблювати вміння аналізувати драматичні твори; навчатися доводити тісний взаємозв'язок української та світової літератур; вміти проводити паралелі між даними творами

та шукати спільні й відмінні риси у них; поглиблювати свої знання про цих письменників; уміння визначати символіку творів; добре знати зміст, що допоможе не тільки аналізувати твори між собою, а й з іншими видами мистецтва;

- **Розвиваюча:** розвивати в учнів уміння зіставляти, аналізувати й синтезувати вивчене; стимулювати розвиток загальнокультурного рівня учнів, увагу, допитливість, логічне мислення, пізнавального інтересу, активізувати критичне мислення, сприяти утворенню нових логічних зв'язків; розвивати навички спілкування в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; уміння визначати роль деталі в тексті; навички роботи з книгою; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд;
- **Виховна:** виховувати почуття любові до літератури та інших видів мистецтва.
- **Унаочнення:** портрети письменників, ілюстрації до п'єс.

Міжпредметні зв'язки: українська та світова літератури, музика (мистецтво).

Хід уроку

I. Організаційний момент.(2хв.)

II. Оголошення теми та мети уроку. (2хв.)

Темою сьогоднішнього уроку є: спорідненість п'єси Моріса Метерлінка «Синій птах» з творами Олександра Олеся «Над Дніпром», «Ніч на полонині».

Метою нашого уроку є: поглиблювати вміння аналізувати драматичні твори; навчатися доводити тісний взаємозв'язок української та світової літератур; вміти проводити паралелі між даними творами та шукати спільні й відмінні риси у них; поглиблювати свої знання про цих письменників; уміння визначати символіку творів; добре знати зміст творів, що допоможе не тільки аналізувати твори між собою, а також з іншими видами мистецтва.

III. Актуалізація набутих знань. (5хв.)

- Перевірка домашнього завдання;
- Фронтальне опитування;
- Перевірка індивідуальних завдань.

IV. Подача нового матеріалу. (13хв.)

Вчитель презентує учням короткий науковий фільм про життя та творчість Моріса Метерлінка та Олександра Олеся.

Після цього вчитель розвиває діалог з учнями:

- Чи можуть бути спільні мотиви у творів таких різних, на перший погляд, письменників?
- Які саме спільні риси можуть бути у творах письменників?
- Як ви вважаєте, чи доречним буде порівняння цих п'єс? Чому?

Слово вчителя:

«Моріс Метерлінк створював свої п'єси на хвилі особливого інтересу до нового напрямку європейського мистецтва – символізму, зміст якого визначено філософією двох світів, що сформувалась у християнському Середньовіччі й була характерною для багатьох романтиків. Згідно з цією філософією світ видимий, матеріальний – не єдиний: вищим за земний є світ духовний, небесний, ідеальний. Засновники нового напрямку були переконані, що за допомогою символу, художнього знаку, алегоричного образу можна відтворити приховану, незбагненну суть речей. Драматургія Метерлінка незвичністю й поетичністю привернула увагу не тільки західного читача – нею захопились і майстри українського слова, зокрема Олександр Олесь» [45, с.103]

При порівнянні творів Олександра Олеся і Моріса Метерлінка неможливо не помітити наскільки типологічно споріднені дані твори. Обидва письменники використовують для своїх творів сюжети казок, легенд, вірувань, усної народної творчості. В усній народнопоетичній творчості дуже відома легенда про палке кохання русалки-річковички до козака, яка втопилася колись через його зраду. Саме ця легенда і стала основою для відомої драматичної п'єси «Над Дніпром».

«Ніч на полонині» - ще одна відома драматична поема Олександра Олеся і вона дуже близька типологічно до драми Моріса Метерлінка «Пеліас і Мелісанда», навіть не зважаючи на досить велику сюжетку розбіжність. В обох творах з великою поетичною проникливістю оспіване кохання, що народжується як невід'ємна і незбагненна сила (між Іваном та Мавкою - «Ніч на полонині»; між Мелісандою і Пеліасом – «Пеліас і Мелісанда»). В той же час, яскраво представлена доля головних героїв – доля особистості, істоти беззахисної й, що найстрашніше, – непередбачуваної. Звідси і таємничість, атмосфера містичності, що з кожною сценою стає тільки напруженішою.

«У ранніх творах Олександра Олеся та Моріса Метерлінка з великою поетичною силою через систему символістських образів виражені страх перед життям, зневіра в людські сили, думка про марноту і приреченість буття людини. Однак, як зазначають дослідники, були в творчості обох авторів й інші грані, що давало підстави вбачати у них великих художників слова українського та бельгійського письменств. Вони шукали нових шляхів національних театральних систем, нових сценічних форм. Важливо відзначити, що Олександр Олесь та Моріс Метерлінк у своїх творчих шуканнях органічно співіснують із драматичними та мистецькими відкриттями західноєвропейських драматургів-модерністів. Це й розкриття драматизму щоденного існування, і відмова від зображення виняткових героїв, і нова форма драматичного конфлікту, і «підводні течії» – принцип підтексту, значення пауз, створення настрою, власне, те, що характеризує поетику символістської ідейно-естетичної свідомості. Звісно, що в ХХ столітті драматургія Олександра Олеся та Моріса Метерлінка помітно

змінюється, бо змінюється їх спосіб художнього мислення. Український і бельгійський автори все частіше визнають за символом роль ідейно-образного прийому, який допомагає глибше збагнути справдешність людського світу, непроминальність буття (реального чи ірреального). «Треба, щоб символ був гідним високої поезії», – писав Моріс Метерлінк [45, с. 125].

«Власне таким проступає він у драматичних поемах Олександра Олесья «Над Дніпром» і «Ніч на полонині», у драмі Моріса Метерлінка «Синій птах». Названі твори, такі різні на перший погляд, насправді об'єднують символістська свідомість двох письменників: драматурги досліджують людину як певне родове поняття, виявляючи її поза суспільством, і ставлять її віч-на-віч з природою. Олесь і Метерлінк зіштовхують своїх абстрактних людей із таємничими, на їх думку, і фатальними силами природи – любов'ю і смертю» [45, с. 126].

«Варто відзначити, що Олександр Олесь і Моріс Метерлінк часто вибудовують свою систему символістських образів на основі існування просторово-часових та чуттєво-ілюзорних світів. Приміром, у драматичній поемі українського письменника «Над Дніпром» реальний світ і світ фантастично-містичний не просто співіснують в одній художньо-естетичній площині, а вільно зміщуються у той чи той бік за допомогою уяви, вигадки, сну, візій тощо. Більше того, реальна дійсність накладає свій відбиток і на фантазію, у результаті чого річка Дніпро набуває обрисів «старого діда», русалки займаються фізичною селянською працею» [45, с. 131].

Власне, в такій роздвоєності духовно-психологічного стану, в такому невизначенні Людини й завершує свою драматичну поему Олександр Олесь, даючи можливість і дійовим особам, і читачам право вибору того, що ближчим є для них – сон чи справжня дійсність. Загалом драма наче зіткана із символічних знаків-кодів, у ній не тільки образи, події, явища несуть символістське спрямування. Воно проступає у візіях, мареннях, спогадах тощо. Приміром, «у сні Андрієві ввижаються русалки і розлучений Дніпро у вигляді старого козака, що веде водяних духів – козаків – «до бою за красну весну». Прозора символіка твору: прихід весни — пробудження народного руху, битва козаків з зимою, аби розірвать кайдани, і «зимовий сон», щоб «світ настав». Поет устами Дніпра славить лицарські часи козацтва, покладає на нього великі надії: *Спасибі, козацтво, / Уклін до землі, / Ще доля не вмерла / На нашій землі...*» [35, с.41].

Така ж життєствердність, такий вітаїзм характеризують і «Синього птаха» Моріса Метерлінка, щоправда, без вказаного у творі українського автора історичного підґрунтя. Тут героями п'єси виступають діти, а життя у ній ніби проектується через погляди дівчат і хлопців, які щораз відкривають для себе чарівний світ, сповнений краси й одухотворення, світ життя і природи, що повсякчас вимагає від людини сміливості і доброти. На відміну від попередніх драм, де здебільшого йшлося про трагізм повсякденності, у «Синьому птасі» письменник

показує також її красу і поетичність. Як і в творах українського автора «Над Дніпром» та «Ніч на полонині», п'єса-казка бельгійського драматурга наче зіткана з міфологічно-фантастичних чудес. Однак це не страшна і зловіща казка, а добра, розумна і захоплююча історія пригод хлопчика Тільтіля та його сестри Мітіль, які шукають чарівного синього птаха, що є символом щастя і краси. Як і в Олександра Олеся, тут використані Морісом Метерлінком символи – не що інше, як своєрідні поетичні метафори, що допомагають пізнати душу природи, навколишнього довкілля, духовний світ людини, адже, за словами самого автора, коріння цієї прекрасної казки «губляться в глибинах народної душі», в якій завше «живе ніжна мрія»[15].

У драматичній поемі «Ніч на полонині» яскраво помітними є атрибути символістського художнього мислення, такі як: дійсність, сон, міф, уява, візії. Якщо порівнювати цю драму з драмою «Над Дніпром», то єдиною різницею між ними є те, що у драмі «Ніч на полонині» ці атрибути ніби окремо прив'язані до того чи іншого покоління, що й характеризують його.

V. Закріплення вивченого. (19хв.)

Вчитель включає для учнів музику «Ранок» Е. Гріга.

Після того, як учні прослухали музику вчитель ділить клас на 2 групи.

1 група. Досліджує п'єсу Моріса Метерлінка «Синій птах» і порівнює її з прослуханою музикою. Робить висновки, який настрій домінує у п'єсі та у музиці. Чи є щось спільне ?

2 група. Характеризує п'єсу Олександра Олеся «Над Дніпром» і складає порівняльну характеристику п'єси та прослуханої музики. Чи доречно буде порівняти звуки води та символіку з цією музикою?

Учні висловлюють власні думки після опрацювання.

Разом з вчителем учні складають порівняльну таблицю цих двох п'єс.

Роблять висновок про те, чи є більше спільних або відмінних рис.

VI. Коментування оцінок. (2 хв.)

VII. Домашнє завдання. (2хв.)

Знайти у текстах обох п'єс такі цитати, які слугують для передачі настрою автором. Написати есе про символіку та спільні мотиви у п'єсах.

2.3 Сучасні українські письменники – дітям.

Сучасна українська література надзвичайно багата на жанри, тематику та стилі. Саме література є шляхом у новий світ. Вона дає змогу молодим школярам розвиватися у новому

напрямі. В незалежній Україні науковці особливо активно почали досліджувати літературу для дітей, а все тому, що сучасні письменники почали вносити у літературу нові образи та теми, які до цього часу були заборонені, обговорюють і пишуть про те, що є актуальним для юнацтва у даний час. Не можна не погодитися, що це приверне увагу молоді, адже людина зазвичай шукає відповіді на питання, які її турбують у книгах. Особливо важко зацікавити дітей, адже у сучасному світі технологій юнацтво перестало цінувати силу слова.

Українська література для дітей у сучасному світі суттєво відрізняється від усіх попередніх етапів розвитку літератури. Перш за все, відрізняється сприймання молоддю художнього твору, також ідеї, проблематика, світогляд. З розвитком технологій та всіх сфер нашого життя починають змінюватися погляди на літературу та її формування. На художні твори дивляться вже не тільки як на засіб, який може чогось навчити молоду особу або виховати певні почуття, а насамперед літературу розглядають як засіб розваги, емоційного розвантаження, відпочинку. З плином часу з'являються нові жанри, образи, змінюється мова творів.

Розвиток літератури для дітей та юнацтва на сучасному етапі характеризують: «відсутність тематичних обмежень; розгалужена жанрова система; синтез і дифузія жанрових форм в межах одного тексту; домінування фантастичного над реальним у літературі для дітей молодшого та середнього шкільного віку, а реалістичної прози – у літературі для читачів старшого шкільного віку; адресування поетичних текстів здебільшого дітям дошкільного та молодшого шкільного віку, прозових – підліткам і юнацтву; поглиблення психологічної характеристики дітей-героїв, центрування оповіді довкола персонажів із проблематичною поведінкою; переосмислення літературної традиції попередніх епох; розширення функціональності творів, актуалізація їхнього комунікаційного процесу (автор – текст – читач), генерування нового (розважального) емоційного досвіду» [3, с.137].

Сучасна дитяча література надзвичайно різноманітна за жанрами і тематикою і саме це приносить їй таку велику популярність. Дитяча проза репрезентує на думку Л. Одвійчук, традиційну тематику: історичну, шкільну, дитинства. У літературознавчій статті «Жанри та стильові особливості сучасної прози для дітей» [34]. Лілія Овдійчук виокремлює за жанровими ознаками такі різновиди творів: фантастична, пригодницька, казкова проза, у межах якої можна виділити багато модифікацій та метажанрів: фентезі, повість-казка, казковий роман-хроніка, красназнавчий детектив, шкільна повість, фантастична повість тощо. У статті Оксани Січкара «Жанрово-стильові різновиди сучасної української літератури для дітей і про дітей» [39] охарактеризовано чимало провідних жанрів дитячої літератури. Це зразки фантастичної прози, літературної казки, пригодницької літератури, детективної прози, поезії для дітей і про дітей.

Сучасну українську прозу, адресовану юним читачам, презентують літературні казки, пригодницькі, реалістичні, історичні, автобіографічні, біографічні, детективні й фантастичні оповідання, повісті, романи. У жанрі літературної казки активно працюють Леся Мовчун («Арфа для павучка»), Богдана («Казки Різдва») і Дзвінка Матіяш («Казки П'ятинки»), Мар'яна і Тарас Прохаськи («Хто зробить сніг», «Куди зникло море», «Як зрозуміти козу»), Зірка Мензатюк («Київські казки»), Володимир Читай («Правдиві історії Чарівного Лісу») та ін. Багатогранно представлена у сучасній літературі для дітей та юнацтва пригодницька проза, про що свідчать твори Галини Малик («Неймовірні пригоди Алі в країні Недоладії»), Сергія Гридіна (трилогія «Федько, прибулець з Інтернету»), Марії Чумарної («Лумпумчик»), Олександра Дерманського (Король буків, або Таємниця Смарагдової книги), «Маляка – принцеса Драконії», «Чудове Чудовисько»), Галини Пагутяк («Лялечка і Мацько», «Втеча звірів, або Новий бестіарій»), Лесі Вороніної («Прибулець з Країни Нямликів», «Нямлик і Балакуча квіточка», «Таємне товариство боягузів...»), Андрія Бачинського («Неймовірні пригоди Остапа і Даринки», «Детективи в Артеку») та ін. Як правило, у них вигадані герої та «реальні» діти, які з ними взаємодіють і потрапляють у пригоди. Більшість пригодницьких текстів – повісті-казки, в яких поєднане реальне і вигадане. Це проявляється на композиційному, сюжетному, стилістичному рівнях тексту. Сюжети повістей-казок теж розгортаються в двох (реальному і фантастичному) вимірах. Фантастичний, казковий світ постає як сон, уява головного героя чи його мандрівка в часі. Типове є використання композиційного прийому «текст у тексті». Сучасні автори частіше акцентують на тематичних аспектах повісті, уникаючи в жанровизначальному заголовку генологічного аспекту – «казка». [4, с. 254].

Казковість як тип образності може виявлятися у художньому творі будь-якого жанру на тематико-проблематичному (проблематика добра і зла, оптимістично-життєствердний пафос, чарівно-героїчна, соціальнопобутова та природописна тематика), образному (казкові персонажі, протистояння позитивних і негативних персонажів), композиційно-стильовому (казковий (умовний) хронотоп, опозиція свого й чужого царства, ліс, як простір небезпеки, роздоріжжя як ситуація вибору; специфічна композиційна організація (казкові зачини та кінцівки, трикратність дії, образ казкового оповідача)); мовно-нарративному (мовностилістичні казкові формули і кліше (ініціальні, медіальні, фінальні), типові казкові тропи і фігури (гіперболи, літоти, персоніфікації; трикратні повтори, ампліфікації, тощо) рівнях. Казковість притаманна сучасним детективним («У пащі крокодила», «Пастка у підземеллі», «Таємниця підводного міста», «У залізних нетрях», «Таємниця золотого кенгуру» Лесі Вороніної чи «Клуб Боягузів», «Мисливці за привидами», «Колекція гадів», «Страшні історії» Андрія Кокотюхи) та фантастичним повістям для дітей [4, с. 301].

Однією з невід'ємних частин дитячої прози стала реалістична проза, адже саме завдяки цій прозі юні читачі можуть побачити себе, суспільство, в якому вони живуть, та світ навколо.

В сучасній українській літературі реалістична проза для дітей представлена оповіданнями, повістями і романами Андрія Бачинського, Наді Білої, Сергія Гридїна, Оксани Думанської, Оксани Луцєвської, Галини Малик, Дзвінки Матіяш, Зірки Мензатюк, Марини Павленко, Степана Процюка, Оксани Рудушинської, Оксани Сайко, Василя Теремка. Кожен з цих письменників намагається акцентувати на важливих та актуальних для сучасного світу проблемах і темах, тим самим хоче пристосувати ці актуальні питання під підліткову читацьку аудиторію.

Особливо цікавою та захоплюючою для юних читачів є художня інтерпретація історичних подій. Основними ознаками історичної прози для дітей та юнацтва є: поєднання фактографічності, хронології подій з пригодницьким сюжетом, змалюванням історичних осіб, художніми домислами. Важливі її аспекти – прослідкування долі головного героя з дитинства; показ становлення особистості, змужніння; поряд із історичними особами діють звичайні персонажі; у полі зору події, які досі не були належно потрактовані чи замовчувались; увиразнення розуміння історії українського народу у контексті взаємодій з іншими народами і державами.

Кращі традиції історичної прози, розповіді про боротьбу українців за незалежність і волю – в основі повістей і романів Володимира Рутківського («Сторожова застава», «Джури козака Швайки», «Сині води»), Марії Морозенко («Іван Сірко – великий характерник», «Іван Сірко – славетний кошовий»), Олександра Гавроша («Неймовірні пригоди Івана Сили», «Пригоди тричі славного розбійника Пинті», «Розбійник Пинтя у Заклятому місті»), Зірки Мензатюк («Таємниця козацької шаблі»), Ярослава Яріша («Самійло») та ін. Історична проза «створює духовно-емоційну атмосферу, у якій органічна єдність естетичних і моральних переживань збагачує й духовно розвиває особистість» [17, с. 207].

За останні роки дитяча література значно розширилася і збагатилася. Її терени поповнили книги таких письменників, як Андрія Кокотюхи «Колекція гадів», «Страшні історії», «Мисливці за привидами», «Полювання на золотий кубок», «Клуб боягузів», «Гімназист і Чорна рука»; Наталії та Валерія Лапікурів «Детектива!»; Євгенії Кононенко «Бабусі також були дівчатками»; Анатолія Птіцина «Посмішка азовського крокодила»; Наталії та Олександра Шевченків «Привид у Домі Гукала», «Як не скарб, то пожежа», «Все в шоколаді»; Богдана Жолдака «Коли генії плачуть»; Олеся Ільченка «Чорне озеро кохання», «Смертельний круїз», «Медгоспіталь», «Пастка для геймера», які засвідчили розвиток детективної прози для дітей та юнацтва. Письменники використовують різноманітні цікаві сюжети, пропонуючи дітям разом з героями розплутувати нитку подій та шукати

першопричини злочину. Це дуже доречно у сучасному світі писати такі книги для юнацтва, адже змусити думати дитину і захопити одночасно дуже важко і це вдається далеко не кожному письменникові, але деякі з сучасних авторів зуміли зацікавити молодшу частину населення.

Значного розвитку у сучасній літературі для дітей та юнацтва набув жанр фантастичної прози та фентезі. «Літературна фантастика – це феномен, завдяки якому читач отримує можливості розширити межі реальності» [3, с.121]. Читаючи фентезі, підлітки задовольняють потребу у реалізації незадоволених бажань, у грі, перевтіленні, тим самим це дає змогу юнацтву менше часу проводити в інтернеті та соціальних мережах. Сучасна українська фантастична література має розгалужену систему жанрових підвидів: історикофантастичний («Час настав», «Гроза над Славутичем», «Багряні крила» Костя Матвієнка), пригодницький («Ну чисто янгол!» Ірини Потаніної), фантастичний («Вежі та підземелля» Марини Соколян, «Крило», «Дика Енергія. Лана» Марини і Сергія Дяченків), пригодницько-фантастичний («Лісом, небом водою. Книга 1. Лисий», «Лісом, небом водою. Книга 2. Леля», «Лісом, небом, водою. Книга 3. Інженер» Сергія Оксеніка) романи і романфентезі («Королівство» Галини Пагутяк, «Душниця» Володимира Арєнєва, «Межник» Олександра Денисенка).

Як бачимо, сучасна українська література для дітей та юнацтва різноманітна тематично і жанрово, позначена високою художньо-естетичною якістю і варта того, щоб бути змістом літературної освіти, а значить стати предметом вивчення у школах, вищих навчальних закладах, де готують майбутніх педагогів.

Більшу частину творів, що входять в коло читання дітей шкільного віку, складають програмові твори. Уже два роки поспіль за оновленою програмою з «Літературного читання» у початковій школі вивчають твори тридцяти сучасних письменників. Це відображають спеціально укладені хрестоматії сучасної української дитячої літератури для читання у 1,2 і 3,4 класах [40; 41]. Більшість із запропонованих авторів (Сашко Дерманський, Галина Малик, Зірка Мензатюк, Леся Вороніна, Леся Мовчун, Оксана Кротюк, Мар'яна Савка) у творчому доробку мають дійсно вартісні, високохудожні твори для дітей. Однак, є невеликий відсоток авторів, які «втрапили» у програму, але їх тексти занадто складні чи спрощені для цієї вікової категорії читачів (як, наприклад, віршики Оксани Луцєвської чи вербальний компонент ігрових завдань Тетяни Мельник) або не апробовані, видані нещодавно, моментами примітивні і не витримують ніякої критики (наприклад, повість Саші Кочубей «Сім нескладух Говорухи», деякі вірші Олени Мамчич). Отож, велика відповідальність покладається на вчителя, який зуміє правильно підібрати текст, розставити акценти і спонукати дітей не просто прочитати, а емоційно «пережити» зображений художній світ.

Відповідно до нової Концепції літературної освіти школярам середньої та старшої школи для текстуального вивчення пропонуються до 30-40 % творів ХХ – ХХІ століття. Оновлена програма з української літератури містить твори наших сучасників: Степана Процюка («Аргонавти»), Олександра Гавроша («Неймовірні пригоди Івана Сили»), Марини Павленко («Русалонька з 7-В»), Зірки Мензатюк («Таємниця козацької шаблі»), Галини Малик («Незвичайні пригоди Алі в Країні Недоладії»), Володимира Рутківського («Джури козака Швайки») та ін. [21]. Однак це не вирішує проблеми. Діти часто читають програмові твори без інтересу, осмислення. Г.Д. Клочек, піднімаючи проблему реформування шкільної літературної освіти, акцентує на якісному відборі справді знакових текстів й авторів; обмеженні кількості «програмових» творів та зосередженні на глибокому вивченні літературної класики у старших класах; ґрунтовному аналізі творів, що вивчаються, практикуванні жанру «шкільного есе» [19].

Сучасні учні сприймають текст передусім як джерело інформації, об'єкт розумової, аналітичної діяльності. Якщо учень емоційно не включений до процесу читання, якщо відсутній діалог між ним і твором, якщо проблеми, що обговорюються у процесі читання, не торкаються душі читача, то найвірогідніше результативність такого читання буде низькою. Коло читання на цьому етапі літературної освіти визначається в основному програмами з літератури. І тільки незначна частка – це твори, які читають діти на позакласному читанні, самостійно, за додатковими рекомендаціями вчителів, бібліотекарів, друзів тощо. Отже, постає проблема прагматичного ставлення сучасних школярів до читання. І вирішити її можна тільки тоді, коли читання буде не вимушеним, примусовим, а внутрішньою потребою дитини зануритися у художній світ, «жити емоціями героїв», насолоджуватися мовою твору. Зараз є дуже багато текстів як для молодших школярів, так і для підлітків, які пропонують відповіді на питання, що їх хвилюють; героя-ровесника, емоції якого близькі, моделі знайомих життєвих ситуацій тощо. Чудовим прикладом є серія книг про і для підлітків («Незрозумілі», «Не Ангел» Сергія Гридіна, «Солоні поцілунки» Ольги Купріян, «Я закохалася» Марії Морозенко, «Крута компанія» Наді Білої, «Дівчина з міста» Олени Рижко, «16 весна» Василя Теремка), видана у ВЦ «Академія» чи книги Сергія Гридіна («Не такий», «І паралельні перетинаються»), Андрія Бачинського («140 децибелів тиші»), Оксани Сайко («Новенька та інші історії»), Валентина Бердта («Мій друг Юрко циркуль», «Все починається в 13»), видані у Видавництві Старого Лева. Промоція таких книг – один із засобів розвитку читацької культури дітей. Пропагуючи читання важливо врахувати функціональний аспект, тобто мету і результат читання. Зараз відбувається трансформація моделі читацької культури, що зумовлює диференціацію типів читання: читання-навчання, читання-спілкування, читання-розвага, читання-відпочинок, читання-переживання, читання-втеча від реальності, читання-задоволення [16, с. 243 - 244].

Особливо важливими для школярів є уроки позакласного читання, адже саме такі уроки стимулюють учнів до читання. Вчитель дуже добре знає юних школярів, їхні вподобання і саме тому вміє ефективно підібрати твори для обговорення та порівняння. Для школярів Закарпаття дуже актуальною буде творчість земляків у порівнянні з творчістю письменників інших регіонів та областей. Доцільним буде розглянути творчість Олександра Гавроша та Володимира Лиса.

Олександр Гаврош (1971) – ужгородський поет, письменник, журналіст, автор книжок для дітей. Закінчив факультет журналістики Львівського національного університету імені Франка. Працює в закарпатських та всеукраїнських ЗМІ. Має понад тисячу публікацій у пресі. Член Асоціації українських письменників та Національної спілки письменників України. Окремі твори перекладено білоруською, словацькою, сербською, польською мовами. Засновник і співголова журналістського клубу «НеТаємна вечерея». Переможець «Коронації слова» 2011 року (I місце у номінації "П'єси для дітей") за п'єсу «Цирк Івана Сили». [8]

Одним з найвідоміших творів для дітей є «Пригоди тричі славного розбійника Пинті». Саме цей твір залишається єдиним, який присвячений темі опришків та їх окремо взятому персонажу. До цього часу були відомі тільки деякі факти з життя Пинті, такі як: Пинтя народився у румунському містечку Меґоажа, за походженням - шляхтич. Він змушений був піти в опришки через непорозуміння з армійськими законами. Пинтя був хорошим та відважним політиком. На батьківщині опришка Пинтю визнали святим. Книга визнана найкращою Всеукраїнським рейтингом «Книжка року-2008» у номінації «Твори для школярів середнього та старшого віку».

«Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу» – це надзвичайно цікава, весела та захоплююча розповідь про простого закарпатського хлопця, уродженця з селі Білки. Розповідь насичена пригодами про Пинтю, який став відомим тільки завдяки власній силі, не тільки фізичній, але й духовній. Він здобув собі славу найсильнішої людини світу, зумів перемогти найвидатніших богатирів того часу, а також йому вдалося відвідати дуже багато країн світу а все завдяки його співпраці з мандрівним цирком. Розповідь базується на реальній біографії українського силача Івана Фірцака, ім'я якого повертається з небуття, але ця розповідь адаптована для молодого читача. Одним зі сучасних натхненників цієї історії для юних читачів є Василь Вірастюк. Продовженням цієї книги є повість «Галуна-лануна або Іван Сила на Острові Щастя».

Цікавою й пізнавальною є книга «Олександр Гаврош про Григора Пинтю, Олександра Духновича, Івана Силу, Адальберта Ерделі, Августина Волошина» [35]. Саме ця книга стала б дуже цікавою для юнацтва, особливо якщо її подати у порівнянні з книгою «Володимир Лис

про Сократа, Данила Галицького, Фернандо Магелана, Ісаака Ньютона, Шарлоту, Емілі та Ен Бронте».

Володимир Савович Лис (нар. 26 жовтня 1950, хутір поблизу села Згорани, Любомльський район, Волинська область) — український журналіст, драматург, письменник. Відомий також як народний синоптик. Його довгострокові прогнози на цілий рік неодноразово збувалися.

У літературі особливо відомий як драматург. Деякі з його п'єс було поставлено в театрах України. У 1986 році він отримав премію республіканського конкурсу творів про молодь за повість «Там. За порогом», це й була перша велика перемога автора. Саме після неї він став відомий серед читачів, як прозаїк.

Він автор романів «Айстри на зрубі», «Романа», «Маска», «Продавець долі», «І прибуде суддя», «Камінь посеред саду», «Острів Сильвестра», «Століття Якова», «Графиня», «Жінка для стіни», «Іван та Чорна Пантера», «Соло для Соломії», «Щоденники Ієрихар», «Із сонцем за плечима. Поліська мудрість Пелагеї»; повісті «Там за порогом»; п'єси «Господар нашого двору». Побачили світ книги «Володимир Лис про Сократа, Данила Галицького, Фернандо Магеллана, Ісаака Ньютона, Шарлотту, Емілі, Енн Бронте» та повість-есе «Таємна кухня погоди» (книга народного синоптика).

«Володимир Лис намагається не пропускати новинок сучасної української літератури.

Українська мова, на думку Володимира Лиса, має величезні можливості для зображення дійсності, теперішнього і минулого, образів і характерів персонажів, зокрема західно-поліський діалект, яким промовляють до читачів герої «Століття Якова» та «Соло для Соломії», частково романів «Іван і Чорна Пантера» і «Щоденники Ієрихар». «Для захисту української мови письменник має писати гарні твори образною, соковитою, багатомовною. І ті, хто читатиме такі твори, самі стануть багатшими. А отже, захищатимуть рідну мову», - говорить письменник.» [26, с. 8].

«Твори Володимира Лиса пульсують океаном емоцій, поезією почуттів. Це своєрідна психотерапія, яка допомагає на деякий час відгородитися від однієї реальності і перенестися в іншу, літературну, мистецьку, культурну, цікавішу.» [26, с. 10].

Ми вважаємо, що буде доцільним представити як приклад **компаративний** позакласний урок у вищих класах про двох вище згаданих письменників і порівняти їхні твори.

Клас: 11

Тема: Аналіз та порівняння творів «Олександр Гаврош про Григора Пинтю, Олександра Духновича, Івана Силу, Адальберта Ерделі, Августина Волошина» та «Володимир

Лис про Сократа, Данила Галицького, Фернандо Магелана, Ісаака Ньютона, Шарлоту, Емілі та Ен Бронте».

Тип уроку: компаративний.

Тривалість: 90 хвилин.

Мета:

- **Навчальна:** навчитися порівнювати твори сучасних письменників та робити висновки про їх написання; вміти формувати свою думку про компаративний аналіз даних творів; знати історію написання обох творів; дослідити майстерність письменників у змалюванні образів, розкрити їх неповторну індивідуальність, духовну силу, усвідомити ідею творів через ґрунтовне опрацювання тексту; удосконалити знання про письменників рідного краю та вміти порівнювати їхню творчість.
- **Розвиваюча:** розвинути пізнавально-дослідницьку діяльність учнів; формувати навички аналізу художнього тексту з використанням цитат, матеріалу; робити узагальнення й висновки; розвивати в учнів уміння зіставляти, аналізувати й синтезувати вивчене; розвивати уміння працювати з додатковою інформацією; підбирати інформацію з різних джерел; формувати вміння висловлювати й аргументувати власні думки;
- **Виховна:** виховувати в учнів любов до літератури рідного краю; виховувати толерантність у навчальних взаємодіях; виховувати духовну стійкість, силу волі, гуманне ставлення до навколишнього світу.

Міжпредметні зв'язки: мистецтво.

Унаочнення: портрети письменників; ілюстрації до творів.

Хід уроку

I. Організаційний момент.(2хв.)

II. Оголошення теми та мети уроку. (3хв.)

Темою сьогоднішнього уроку є: «Аналіз та порівняння творів «Олександр Гаврош про Григора Пинтю, Олександра Духновича, Івана Силу, Адальберта Ерделі, Августина Волошина» та «Володимир Лис про Сократа, Данила Галицького, Фернандо Магелана, Ісаака Ньютона, Шарлоту, Емілі та Ен Бронте».

Метою уроку є: навчитися порівнювати твори сучасних письменників та робити висновки про їх написання; вміти формувати свою думку про компаративний аналіз даних творів; знати історію написання обох творів; дослідити майстерність письменників у змалюванні образів, розкрити їх неповторну індивідуальність, духовну силу, усвідомити ідею творів через ґрунтовне опрацювання тексту; удосконалити знання про письменників рідного краю та вміти порівнювати їхню творчість.

III. Актуалізація набутих знань. (10хв.)

- Перевірка домашнього завдання;
- Фронтальне опитування;
- Перевірка індивідуальних завдань.

IV. Подача нового матеріалу. (35хв.)

Вчитель демонструє презентацію про творчість письменників.

Слово вчителя:

Олександр Гаврош народився 26 березня 1971 року в Ужгороді. Закінчив факультет журналістики Львівського Національного університету імені Франка. Працює в закарпатських та всеукраїнських ЗМІ.

«Має понад тисячу публікацій у пресі.

Член Асоціації українських письменників. Переможець "Коронації слова" 2007 року (II місце) та лауреат 2008 року за п'єси "Ромео і Жасмин" і "В Парижі красне літо...". Автор поетичних збірок "Фалічні знаки" ("Дніпро", 2004), "Тіло лучниці" ("Піраміда", 2006); публіцистичних книжок "Моя р-р-революція" ("Карпатська вежа", 2005), "Закарпатське століття: ХХ інтерв'ю", (Мистецька лінія", 2006); дитячих повістей "Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу" ("Видавництво Старого Лева", 2007), "Пригоди тричі славного розбійника Пинті" ("Видавництво Старого Лева", 2008).

Упорядник гумористичних альманахів "Карпатський словоблуд" та "Карпатський блудослов". Упорядник публіцистичних дайджестів: "Украдена перемога: хроніка найбрутальніших виборів", "Мукачівська епопея", "Закарпаття: 15 справ УСБУ", "Михайло Заяць - наша людина в кіно".

Також твори друкувалися в часописах "Сучасність", "Київська Русь", "Ї", антології "Біла книга кохання", альманах "Джинсове покоління", "Корзо". Окремі твори перекладені білоруською, словацькою, польською мовами.

Засновник і співголова журналістського клубу "НеТаємна вечеря". Автор багатьох творчих проєктів.

Захоплення – література, історія, культура» [9].

Олександр Гаврош розповідає у книжці **«Олександр Гаврош про Григора Пинтю, Олександра Духновича, Івана Силу, Адальберта Ерделі, Августина Волошина»** про дитячі роки своїх видатних земляків, мешканців Закарпаття – одного з наймальовничіших куточків України. Олександр Гаврош описує дитинство Григора Пинті, який був одним з найвідоміших карпатських опришків. Автор дає настанови як полювати на диких вепрів і долати життєві перешкоди. Гаврош майстерно замальовує духовного батька закарпатців Олександра Духновича, який створив перший український буквар народною мовою. Із захопленням молоді школярі будуть знайомитися та загартовувати тіло і дух, читаючи про життя Івана Сили – відомого важкоатлета й циркача, чемпіона Європи з культуризму, який ще хлопчиком зумів здійснити один із подвигів Геракла. Дізнаються учні про небезпечні дитячі пригоди одного з найвідоміших і наймайстерніших українських художників Адальберта Ерделі, а також автор відкриє для юних читачів секрети майбутньої успішності Августина Волошина – Президента Карпатської України, який вперше легітимним шляхом проголосив незалежну українську державу.

Стиль: модернізм.

Тема: розповідь про дитячі роки відомих закарпатських особистостей.

Ідея: виховувати любов до рідного краю; розвивати знання про відомих діячів Закарпаття; усвідомлення того, що в рідному краї також є люди, з яких варто брати приклад; прагнення до успішності.

Книга поділена на окремі оповідання, в яких розповідається про одного з видатних діячів Закарпаття. Автор пише: *«Захотілося розповісти тобі про самотній куточок нашої великої і славної України – Закарпаття. Про край вкритий високими зеленими горами й померезаний швидкими потічками й ріками. Це край парадоксів і контрастів... Ці найзахідніші терени України мають свою особливу історію, оскільки століттями закарпатські українці жили в інших державах... Але вони ніколи не забували, що там, за горами, живуть рідні люди, які так само моляться, говорять і співають.»* [36, с.4] В цих рядках бачимо, наскільки Олександр Гаврош захоплюється рідним краєм та народом, який там проживає. Він, без сумніву, впевнений, що Закарпаття – це одне з найособливіших місць України, де поєднані рідні культури, і не тільки: *«Усі вони були непересічними особистостями і заслужили на те, щоб про них згадували вдячні нащадки. Читаючи оповідання про дитинство цих видатних людей, ти пізнаватимеш і Закарпаття: його історію, звичаї та особливості.»* [36, с.5]

Письменник здебільшого концентрується на драматичних епізодах з життя відомих людей і дуже доречно доповнює їх біографічними даними. Майже кожен з них мав авторитет у житті до якого і прагнув рівнятися. Кожний образ яскравий, особливий і захоплюючий. Олександр Гаврошу вдалося написати книгу для дітей, яку б, я впенена, із захопленням прочитав кожний дорослий, а особливо той, хто виріс на Закарпатті. Автор описує дитячі переживання своїх героїв, і водночас не забуває про рідний край. Він майстерно змальовує історію, звичай та побут Закарпаття, яке на той час перебувало у складі різних держав. Для юного читача (і не тільки), який не дуже любить нудні історичні факти, буде надзвичайно цікаво прочитати про історію рідного краю у таких цікавих історіях.

Одним з героїв книги є Григор Пинтя – відомий карпатський опришок, якого називали Хоробрим. Автор дає зрозуміти, що про Григора Пинтю ніхто творів не писав і все що він про нього знає – це завдяки народним переказам про опришків. Олександр Гаврош вміло підкреслює хоробрість головного героя і розкриває його особистість з тієї сторони, з якої її не описували. Пинтя завдячує своєю хоробрістю саме батькові, який був колишнім військовим і завжди був авторитетом для сина. Автор прославляє такі риси героя як правдивість та справедливість.

Весь час автор підкреслює важливість родини в житті та формуванні характеру та світогляду кожного з героїв. На перший погляд такі різні особистості, але Гаврош дуже вміло їх об'єднав, і знайшов спільну рису, яка присутня у всіх них – це любов до рідного краю. Інший герой Іван Сила захоплюється міццю та величчю свого діда Івана Фірцака. Автор не тільки захоплюється силою та майстерністю цього атлета, а й із захопленням пише про ті успіхи, які герой зміг досягнути завдяки своїм наподегливості та витривалості.

Олександр Духнович – закарпатський греко-католицький священник, поет, педагог. Людина, яка, за розповідями діда, маларосійське походження, але патріотизму йому аж ніяк не бракувало. Саме дід привив хлопчику любов до рідного краю та народу. Дід був також священником та патріотом, який завжди повчав хлопчика. Гаврош майстерно підкреслює саме цю рису Духновича, адже сучасна молодь повинна розвивати любов до рідного краю та народу.

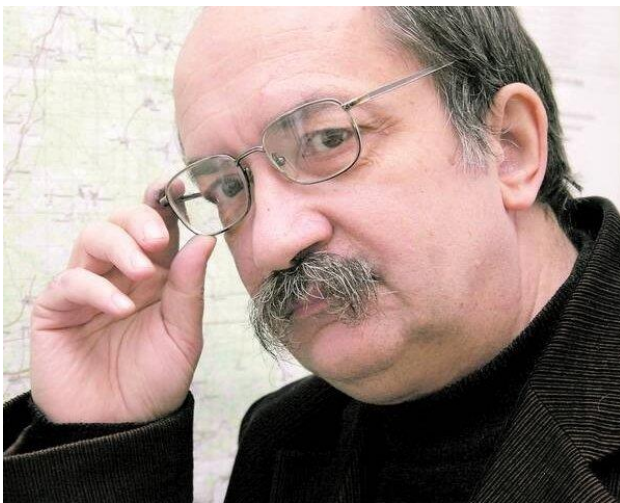
Адальберт Ерделі – український живописець, в житті якого також нічого не склалося б, якби не повчання Батька Михайла, який був учителем. Олександр Гаврош описує наскільки важливою людиною був батько для майбутнього живописця, адже саме він прибіркував малого Адальберта, який був схильним до пригод. Батько став авторитетом для юнака. І тут ми бачимо, що без родини та без підтримки герой не досягнув би таких успіхів. Автор всюди підкреслює якою важливою є саме сім'я, в якій виростили герої, для формування особистості.

Ще одним відомим діячем Закарпаття є Августин Волошин. Без сумніву, людина з великої букви, яка назавжди залишиться в серцях земляків. Був український греко-католицьким священиком, культурним та релігійним діячем та став Героєм України посмертно. Знову ж таки, без впливу батька у юнака життя склалося б інакше. Олександр Гаврош описує ті факти, про які не було згадок до цього часу. Саме батько став для Августина помічником у скрутній ситуації. Батько – отець Іван своїм прикладом показав юнакові як вийти ще сильнішим з важких ситуації, як залишатися сміливим та непохитним.

Кожний з цих героїв неодмінно вартий уваги, адже - це люди, які своїми вчинками показують не тільки любов до рідного краю, але і вчать цінностям, які сучасна молодь почала забувати: повага та любов до родини, вміння йти до кінця, бути сміливим та не здаватися в скрутній ситуації, прислухатися до порад старших. Своім твором Олександр Гаврош не тільки хоче достукатися до молодого покоління, але й показати, що Закарпаття також має людей, якими варто пишатися і кожен земляк повинен про це знати і пам'ятати.

Вчитель демонструє портрети відомих особистостей Закарпаття, про яких пише Олександр Гаврош.

Володимир Лис. Біографія.

Народився 26 жовтня 1950 року на хуторі поблизу села Згорани на Волині. 1977 року закінчив факультет журналістики Львівського державного університету імені Івана Франка. Служив у війську, працював журналістом у районних газетах Волині, Хмельниччини, Херсонщини, Рівненщини, у волинській молодіжці, завідував літературною частиною Рівненського музично-драматичного театру. Нині редактор відділу державного будівництва незалежної громадсько-політичної газети «Волинь».

У літературі дебютував як драматург, п'ять його п'єс було поставлено в різних театрах України, на українському радіо. Як прозаїк заявив про себе 1985 року. Член Національної спілки письменників України та Асоціації українських письменників. Довгий час був поза

письменницькими організаціями, але, як каже сам, «до АУП мене рекомендував Тарас Федюк, який тоді був її президентом, а до НСПУ вступив 2004 року - на знак протесту проти того, що тодішній режим виробляв зі Спілкою.»[20].

Однією з найпопулярніших книг для дітей є книга **«Володимир Лис про Сократа, Данила Галицького, Фернандо Магеллана, Ісаака Ньютона, Шарлоту, Емілі та Ен Бронте»**. [7] Без сумніву, вона варта нашої уваги, адже автор майстерно описує відомих людей, з якими, на його думку повинна ознайомитися кожна молода людина. Володимир Лис об'єднав у книзі п'ять особистостей, на перший погляд, яких зовсім нічого не поєднує. Сучасний письменник познайомить юного читача із п'ятьма непересічними особистостями, що стали відомими завдяки впевненості в собі й прагненню до перемоги. Сократ був визначним філософом античної доби, чиє вчення стало відомим по всьому світу і започаткувало один із важливих напрямів розвитку філософії; Данило Галицький - перший український король, якому вдалося об'єднати дві держави - Галичину й Волинь; Фернандо Магеллан завдяки своїй наполегливості, впевненості та прагненню до пізнання нового, навіть сам того не підозрюючи, здійснив навколосвітню подорож, через що і став європейським першовідкривачем; Ісаак Ньютон - відомий фізик, який відкрив закон всесвітнього тяжіння; Емілія, Шарлотта, Енн Бронте - сестри-письменниці, чиї твори увійшли до світової класики, незважаючи на досить складну долю, сестри зуміли стати відомими і їхні твори варті уваги молодого покоління. Ця книга сповнена цікавих та повчальних фактів про особистості, які навчать молодого школяра рухатися тільки вперед і розвиватися як індивідуальність.

Стиль: модернізм.

Тема: опис життя п'ятерох відомих всьому світові особистостей, які досягли успіху завдяки наполегливості та впевненості в собі.

Ідея: возвеличення відомих діячів, письменників; прагнення розвинути любов до відомих персон, які зробили великий внесок в історію та літературу; розвивати вміння йти впевнено до своєї мети.

Книга Володимира Лиса поділена на оповідання, в кожному з яких йде мова про життя відомих осіб. Автор хоче наштовхнути читача на правильний шлях, мотивувати до впевненості та наполегливості на шляху до досягнення мети. Володимир Лис дуже вдало підібрав перелік відомих осіб, адже це ті особистості, які залишили великий слід в історії людства і саме їхня історія життя змушує молоду людину задуматися і стати на правильний шлях.

Як наголошує сам автор *«Я вибрав тих, про чиє дитинство найменш відомо, — розповідає Володимир Лис. — Мені цікаво підшукувати інформацію. Наприклад, про Данила Галицького — першого українського короля, якому вдалося об'єднати дві держави — Галичину й Волинь. По суті, його Галицько-Волинське князівство стало праобразом держави*

національної, української, спрямованої до Європи. Видатними правителями і політичними діячами також були Данилів брат Василько, сини Лев і Мстислав, онук Юрій Левович. Гадаю, саме мої герої захоплять передусім малих розумників та майбутніх першовідкривачів...».

Кожен з героїв оповідання і справді має не багато біографічних відомостей з дитинства, але кожний з них мав таку подію в житті, яка й нашттовхнула їх до змін, кращого майбутнього. Долі цих героїв були складними та непередачуваними, але не зважаючи на це вони збиралися силами і йшли далі, прагнули до змін. Автор хоче достукатися своїми історіями до дітей, щоб в майбутньому ті мали любов до читання та щоб брали приклад з відомих людей, які вже щось пережили і завжди мали стимул до змін. Кожен з героїв книги Володимира Лиса був перший у чомусь, саме завдяки цьому вони і стали відомими. На думку автора, це і буде правильною мотивацією для юнацтва, яке завжди чогось прагне, але інколи боїться це показувати і відкривати свої таланти.

Історії Олександра Гавроша та Володимира Лиса дуже різні на перший погляд, але насправді мають одну мету – відкрити новий світ для маленьких розумників. Кожен з письменників хоче показати, що потрібно впевнено йти до своєї мети, ніколи не зупинятися на досягнутому, а головне – завжди поповнювати свої знання і пізнавати світ з різних сторін. Потрібно знати не тільки письменників, але й інших відомих діячів, які зробили величезний внесок у розвиток культури, науки та історії. Письменники хотіли показати, що потрібно цікавитися як своїм рідним краєм, так і світом, адже загальний розвиток дуже важливий, а особливо в сучасному світі технологій молодим школярам варто читати, розвивати інтерес до нового та завжди прагнути до кращого.

Вчитель демонструє портрети відомих особистостей, про яких пише Володимир Лис.

Розмова між учнями та вчителем на тему: «Що вам відомо про відомих людей, яких автор згадує у своїй книзі?»

Учні переглядають відео про життя та творчість письменників.

V. Закріплення вивченого. (35хв.)

Вчитель пропонує учням провести паралель між даними творами.

Компаративний аналіз тематики книг.

Учні діляться на дві групи.

1 група аналізує книгу «Олександр Гаврош про Григора Пинтю, Олександра Духновича, Івана Силу, Адальберта Ерделі, Августина Волошина».

Складає таблицю про відомих людей Закарпаття і проводить паралелі між ними, намагаються з'ясувати, чому саме таке поєднання відомих осіб вибрав автор.

2 група аналізує книгу «Володимир Лис про Сократа, Данила Галицького, Фернандо Магелана, Ісаака Ньютона, Шарлоту, Емілі та Ен Бронте».

Учні складають таблицю про осіб, яких описав Володимир Лис. Що об'єднує цих людей? Учні шукають паралелі і записують їх.

Кожна група презентує свої результати.

Учні переглядають коротке відео про відомих осіб, яких описали Олександр Гаврош та Володимир Лис.

Складання порівняльної таблиці: *«Що спільного між книгами Олександра Гавроша та Володимира Лиса?»*

Дискусія: «Як ви вважаєте, кому з авторів вдалося більше зацікавити та мотивувати молодь до успішного життя та до прагнення змін?»

Учні висловлюють свої думки про дані твори.

VI. Коментування оцінок. (3хв.)

VII. Домашнє завдання. (2хв.)

Вибрати двох осіб з даних творів і зробити презентацію-порівняння цих образів.

Порівняння творів сучасних українських письменників є дуже ефективним у процесі навчання юнацтва, адже дозволяє подивитися на світ та літературу під іншим кутом. Книга Олександра Гавроша є дуже захоплюючою тим, що автор говорить про відомих осіб з рідного краю, і це, на нашу думку, один із кращих творів для порівняння, адже ним зацікавляться навіть учні з шкіл угорською мовою навчання. Книга Володимира Лиса також змушує задуматися і наштовхує молодь на нові звершення, мотивує їх та дає змогу провести паралелі між минулим та сучасним. Порівнюючи цих двох письменників, і не тільки цих, а навіть інших сучасних письменників, учні порівнюють сучасну літературу та класичну, порівнюючи їх. План компаративного уроку, який був нами розроблений, є яскравим відображенням того, що сучасних молодих людей не можна зацікавити традиційними уроками, і було б доречно, якби кожен вчитель намагався вносити щось нове у сучасні уроки, використовувати порівняльний аналіз.

Сучасна література для дітей та юнацтва різноманітна тематично і жанрово. Письменники сьогодення пропагують загальнолюдські, національні, демократичні цінності, створюючи високохудожні твори, що написані на основі літературної традиції, використання

новаторських підходів у змістовому, жанровому, стильовому, образному і наративному планах. Творчість сучасних письменників дає уявлення про тенденції розвитку, художні особливості літератури для дітей початку XXI ст. і має стати основою змісту літературної освіти на всіх етапах. [18, с. 215] Без сумніву, в літературній освіті України відбулося багато змін на даному етапі, але це не привід, щоб зупинятися, адже вона все ще потребує оновлення як на рівні змісту, так і на рівні методики. Можливо, саме твори сучасних письменників для дітей і стануть новим поштовхом до тих змін, яких ми так давно прагнемо. Звичайно ж, реформування літературної освіти це не єдиний крок, який має бути зроблений для розвитку читацької культури юного покоління. Дуже важливим та доцільним є пропагування дитячих книг і використання цих творів у шкільних навчальних програмах, або ж на позакласному читанні. Ефективними результатами плідної праці можуть бути тільки в одному випадку: якщо юне покоління навчиться читати і мислити, адже без читання нема мислення і навпаки. Саме через пропагування читання між підлітками вчителі зможуть досягнути якісних результатів у навчанні, бо завдяки читанню для людини відкривається новий світ, а для юнацтва – це є основою формування їхньої особистості.

2.4 Використання порівняльного методу в межах творчості одного письменника.

У сучасному процесі навчання порівняльний метод здобув шаленої популярності, адже його використовують не тільки, щоб порівнювати образи або твори, а також для того, щоб співставляти літературні явища, твори з іншими видами мистецтва, і навіть для порівняння стилю та творчості одного письменника. В минулому цей метод був популярним здебільшого між викладачами, вчителями, науковцями, але сьогодні його почали активно використовувати у процесі навчання для того, щоб дати учням можливість оцінити стилі, методи, образи, літературні епохи різних митців і вміти це порівняти. Також цей метод дуже добре розвиває логічне мислення молодого покоління.

Сучасні навчальні програми з літератури пропонують учням за дуже короткий час вивчити багато інформації, і навіть більше того, молоде покоління повинне вміти порівнювати твори між собою та з іншими видами мистецтва. Таке навчання не може бути ефективним, а особливо, в сучасних умовах навчаннях, коли учнів дуже важко мотивувати. В таких випадках на допомогу вчителю-словесникові приходить компаративний аналіз. Знаючи вподобання учнів, вчитель може підібрати потрібні твори, письменників і порівнювати їх з тими сферами життя, в яких зацікавлене молоде покоління.

Досить активно в наш час почали пропагувати творчість саме сучасних українських письменників-постмодерністів і в цьому, без сумніву, є певна логіка. Перш за все,

письменники-постмодерністи пишуть про актуальні проблеми сьогодення, можливо, деякі з них використовують ненормативну лексику, або ж говорять про це дуже прямо чи грубо, але, на мою думку, це саме те, що може зацікавити юнацтво. Більшість школярів вважають, що вивчати творчість письменників, які писали за законами тієї епохи, в яку вони проживали, вже не актуально. І з цим також не можна погодитися, адже навіть попередники писали про ті проблеми, які є актуальними зараз. Головне, відшукати ті паралелі між минулим і сьогоденням, вміти знайти глибину того слова і порівняти його з словом сучасників.

Багато вчителів недооцінюють сучасну літературу і тому вважають за потрібне краще не подавати її молодому поколінню, аргументуючи це тим, що там багато нецензурної лексики, відкриті сцени любові, показ суспільства у всій прояві жорстокості. Але ж у наш світ технологій сучасна молодь і так знає про це все, або ж із соціальних мереж, або ж з інших інтернет-ресурсів. Тож, чи доцільно вчителів-словесників приховувати такі проблеми сьогодення і говорити, що сучасні письменники недостатньо кваліфіковані або ж начитані? На мою думку, ні. Краще було б, якби вчитель зміг обговорити ці проблеми з учнями, показати їх у зіставленні з іншим, наприклад, прослідкувати, як змінюється стиль автора протягом багатьох років, обговорити, чому ж це так, що на це вплинуло. Без сумніву, тоді учні самі захочуть прочитати книги сучасника, порівняти, почнуть думати і вже будуть в змозі самі зробити висновки.

Не можна не погодитися, що деякі вчителі не хочуть іти в крок з розвитком цивілізації та літератури, вони бажають дотримуватися тих класичних або ж навіть радянських методів навчання. І забувають про головну мету нинішньої освіти: виховати гідну людину, з власними непохитними думками і поглядом на світ. А як це можливо зробити, нав'язуючи думки, які вже давно не актуальні? Відповідь однозначна: ніяк. З одного боку, навіть можна зрозуміти цих вчителів, адже, щоб підготувати урок про сучасного письменника, потрібно багато перечитати, оскільки критичний матеріал досить скупий на дану тему і потрібно самому аналізувати та зіставляти. З іншого боку, таке ставлення ніяк не виправдовується, адже вчитель-словесник повинен завжди знати про всі тенденції розвитку літератури і, без сумніву, повинен розумати, що сучасні автори заслуговують не менше уваги, ніж всім відомі Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка. Навіть цих відомих постатей не завжди сприймали і їх сучасники теж критикували їхні твори. А коли виникає найбільше критики? Тоді, коли людина не читає. Найлегше сказати, що цей письменник пише про банальні речі, вживає нецензурну лексику, у його творах немає ніякої логіки. А ось людина, яка прочитає, завжди зможе детально охарактеризувати і знайти глибокий сенс, або ж приймні буде намагатися шукати той підтекст у творі.

Найчастіше вчителі вдаються до порівняльного методу, коли хочуть зіставити образи героїв того чи іншого автора, або ж порівняти стилі чи епохи, в яких творили письменники. На нашу думку, дуже доречним буде використання компаративного методу для порівняння ранньої і зрілої творчості письменників. Сучасна програма для 10-11 класів пропонує вивчення таких письменників-постмодерністів як: Ю. Андрухович, Г. Пагутяк, О. Забужко, І Римарука та ін. Можна провести паралелі між ранньою та зрілою творчістю майже кожного автора, але, певно, найяскравіше вона проявилася у творчості Юрія Андруховича. Саме він є яскравим представником українського постмодернізму і без зайвих вагань можна сказати, що він один з тих письменників, який йшов «вслід за модою». Він той, хто завжди намагався писати про актуальне, той, хто хотів і хоче відкрити очі сучасному поколінню на ті речі, які до цього часу було забороненими або ж забутими.

Перш ніж говорити про творчість самого письменника, буде доцільно сказати про український постмодернізм. Кожен має власне уявлення про постмодернізм, але український постмодернізм виник як нова форма існування української ідеї, як звільнення від радянських настанов та ідей, як прагнення до чогось нового, як крик душі і заклик до змін. Саме в цю епоху виникло багато літературних угруповань, які намагалися внести щось цікаве у буденність. Одним з таких угруповань стало «Бу-Ба-Бу», яке було засновано Ю. Андруховичем разом з О. Ірванцем та В. Небораком. Саме це угруповання стало однією з найяскравіших зірок в українському постмодернізмі, адже воно і стало підґрунтям для великого перевороту не тільки в українській літературі, але й в культурі загалом. Ідеології цього угруповання найдоцільніше розкривають явище «бубабізму». «Бубабізм», – на думку Т. Гундорової, – явище, яке найбільше відповідає контекстові пізнього тоталітаризму. З одного боку, втілюючись у форму Карнавалу, використав форми «деромантизації й іронізму, заховані в кічі, що демонізує». З другого боку, він водночас був і постмодернізмом, який «відторгував Карнавал як тимчасову радість і «низову» революцію та відкривав спокусливість ілюзією Свята» [12, с. 215].

Юрій Андрухович почав свою творчість здебільшого з поетичних творів. Його поетичний дебют відбувся наприкінці 1980-х років, завдяки виходу збірки «Небо і площі» у 1985 році. Світ поезій Ю. Андруховича сповнений цілковитих несподіванок, непередбачуваних відкриттів, авантюр, містичних аналогів. Автор ніби весь час напружений і цю напругу відчуває читач, адже читаючи його твори не можна бути цілком розслабленим, бо непередачуваний сюжет завжди викликає певні переживання.

Юрій Андрухович жваво використовує інтертекстуальність, так званий «текст у тексті». Автор ніби переосмислює твори своїх попередників і намагається віднайти паралелі між світом минулого і теперішнім. Світ, в якому живуть герої Ю. Андруховича, просякнутий

реаліями. Яскравим прикладом цього є його роман «Рекреації», в якому персонажі зіставляються з письменниками «розстріляного відродження», або ж інший його популярний роман «Перверзія», у якому автор дещо запозичив сюжет зі всім відомої «Одіссеї» Гомера та «Енеїди» Вергілія, тут блукання головного героя можна прирівняти до блукань головних героїв вище згаданих творів. Як бачимо, Ю. Андрухович намагався пристосувати сьогодення до минулого, віднайти паралелі, достукатися до молодого покоління. Звичайно, він аналізує дані твори по-своєму, по-сучасному і намагається адаптувати їх сюжет до дійсності, створюючи такі твори, які будуть надихати читача на постійні роздуми. Це і є своєрідною грою в його творчості, змішування фантастичного і реального, певна міфологізація простору його оповідань, що і є головними рисами постмодерного стилю.

На початку своєї літературної діяльності Ю. Андрухович намагався черпати основу для своїх творів від попередників, дещо видозмінюючи образи, надававши їм постмодерністичних рис. Зараз автор не тільки пише про проблеми сьогодення, але й намагається позбутися будь-якої правильної думки. Він вважає, що світ, в якому ми живемо, має безліч версій і не можна все зводити до одного. Для нього картина світу ніби розмита, вона не є одним цілим, а є безліччю маленьких частинок, адже кожен з нас різний і бачить це по-своєму. У сучасних своїх творах митець намагається передати ту абсурдність, яка характерна для суспільства, він стирає межі між реальністю та ілюзією. Твори Ю. Андруховича, ніби перебувають у вічних пошуках. Письменник бачить людину, як загублену і втрачену в абсурдному світі. І кожен його твір є своєрідним пошуком власного «я».

Цікавими для аналізу є видання ТСН-ок Юрія Андруховича «Тут похований Фантомас» (2015). На мою думку, вивчення творчості Юрія Андруховича в старшій школі є дуже доречним, і саме це видання є актуальним для аналізу школярами, які готуються до дорослого життя, до вступу у вищий навчальний заклад та до побудови власної індивідуальності. Саме ці твори Юрія Андруховича зможуть дати певний поштовх молодому поколінню у розвитку себе як особистості, поглибити їхні знання про суспільство, в якому вони проживають та відповідальним громадянином своєї держави, який відповідає за власні вчинки за будь-яких умов.

Доречним буде дати визначення такому жанру, як «ТСН-ка». В анотації до збірки зазначено: «ТСН-ки – це колонки, із якими Юрій Андрухович раз на тиждень виступає на сайті tsn.ua «Телевізійної служби новин» каналу «1+1». Митець в цій рубриці говорить з сучасниками про актуальні проблеми, які турбують не тільки молоде покоління, але й суспільство в загальному. Автор намагається говорити про різні сфери життя, які б були цікаві для молодого покоління: музика, кіно, політика, влада, мова, література, історія, вибори, сучасне суспільно-політичне життя, родина, релігія та багато інших тем. Через дані

теми письменник намагається достукатися до молодого покоління і в першу чергу дати їм зрозуміти, що немає нічого страшного в індивідуальній думці, більше того, це потрібно.

ТСН-ки – це коротенькі твори, які написані від 2010 по 2014 рік, це той період, коли до влади прийшов Віктор Янукович і коли розпочалася революція та війна на Сході України. Перші його твори зовсім не зосереджені безпосередньо на політичних подіях, він більше часу приділяє побутовим речам, і так історії зводяться до буденних. Саме через цю книгу ми можемо прослідкувати розвиток Андруховича як митця, як письменника, людини. Перші його твори концентруються на історіях, які присутні майже в кожній українській родині. Наприклад, описує, як заробітчани з Італії повертаються додому на Україну, щоб відвідати стоматолога, адже тут дешевше, як ті прагнуть переглянути російські серіали, бо закордоном цього зробити не можна; описи пограбування; враження від перебування у тому чи іншому місці; історія про надзвичайну популярність Фантомаса ще за часів французької революції і раптовий крик дитини «Тут похований Фантомас!», яка побачила могилу з фото лисого діда; побутові перипетії; опис маршруток. А ось в останніх своїх історіях автор починає приділяти багато уваги питанням Криму, війни, революцій, українсько-російським відносинам. Так ми можемо прослідкувати зміни в стилі написання автора. Беручи до прикладу дану збірку, ми бачимо, що автор ніби рухається від буденних, побутових проблем до глобальних, які стосуються не тільки однієї країни та народу, а декількох. Так можна яскраво побачити як внутрішній світ самого автора змінюється, тон розповіді стає сумнішим, але в той же час письменник не забуває про дотепність, асоціації, зіставлення, що й можемо прослідкувати протягом всієї книги.

Ця книга не є суто художнім твором, як і кожен твір письменника. Вона показує духовний ріст як самого автора, чого він і прагне від читачів, так і спробу достукатися до більшої половини людства, а особливо до молоді, яка живе в сучасному світі в рожевих окулярах. Ми вважаємо, що дуже доцільним буде вивчення саме даних історії Юрія Андруховича у старших класах, бо саме такі історії матимуть позитивний вплив на розвиток сучасної молоді. Основним завданням вчителя-словесника під час вивчення творчості сучасних письменників є не засуджувати молоде покоління, а показати паралелі, обговорити основні проблеми, які турбують не тільки молодь, а людство взагалі. Вчитель повинен заохотити учнів читати сучасних письменників і через це вміти аналізувати події в реальному та вигаданому світах. Як от, наприклад, у творчості Андруховича світи змішані і, читаючи твір, важко, інколи, збагнути, де реальність, а де міф, але, можливо, автор навмисно так подає ці світи, бо в нашому житті вже давно вони змішані і дуже часто ми не можемо відрізнити реальність і вимисел, віртуальність та справжність. Саме через це ми, а особливо молоде покоління, повинні читати наших сучасників, щоб зможти збагнути, чому світ, в якому ми

живемо рухається в прірву, чому більшість з нас немає власного «я», а просто живе за законами, придуманими, наприклад, популярними блогерами. ТСН-ки Андруховича і є тим поясненням нашого сучасного світу, починаючи з кіно, закінчуючи релігією.

Ми вважаємо за доцільне представити урок-конференцію у старших класах за творчістю Юрія Андруховича.

Клас: 11

Тема: ТСН-ки Юрія Андруховича як приклад росту особистості письменника.

Тип уроку: урок-конференція.

Тривалість: 90 хвилин.

Мета:

- **Навчальна:** навчитися порівнювати ранні та зрілі твори Юрія Андруховича; вміти формувати свою думку про події історії та компаративний аналіз даних творів; знати історію написання творів; дослідити майстерність письменника у змалюванні образів, ситуацій, описі подій; розкрити неповторну індивідуальність, духовну силу текстів; усвідомити ідею творів через ґрунтовне опрацювання тексту; удосконалити знання про письменників-постмодерністів та вміти порівнювати їхню творчість;
- **Розвиваюча:** розвинути пізнавально-дослідницьку діяльність учнів; формувати навички аналізу художнього тексту з використанням цитат, матеріалу; робити узагальнення й висновки; розвивати в учнів уміння зіставляти, аналізувати й синтезувати вивчене; розвивати уміння працювати з додатковою інформацією; підбирати інформацію з різних джерел; формувати вміння висловлювати й аргументувати власні думки; розвивати вміння висловлювати свою думку на публіці;
- **Виховна:** виховувати в учнів любов до літератури сучасників; виховувати толерантність у навчальних взаємодіях; виховувати духовну стійкість, силу волі, гуманне ставлення до навколишнього світу; виховувати шану до письменників-постмодерністів.

Унаочнення: портрет Ю. Андруховича.

Хід уроку

I. Організаційний момент.(2хв.)

II. Оголошення теми та мети уроку. (3хв.)

Темою сьогоднішнього уроку є «ТСН-ки Юрія Андруховича як приклад росту особистості письменника».

Метою уроку є: навчитися порівнювати ранні та зрілі твори Юрія Андруховича; вміти формувати свою думку про події історії та компаративний аналіз даних творів; знати історію написання творів; дослідити майстерність письменника у змалюванні образів, ситуацій, описі подій; розкрити неповторну індивідуальність, духовну силу текстів; усвідомити ідею творів

через ґрунтовне опрацювання тексту; удосконалити знання про письменників-постмодерністів та вмiти порiвнювати iхню творчiсть.

III. Актуалiзацiя набутих знань. (10хв.)

- Перевiрка домашнього завдання;
- Фронтальне опитування;
- Перевiрка iндивiдуальних завдань.

IV. Подача нового матерiалу. (25хв.)

Вчитель демонструє презентацiю про творчiсть Юрiя Андруховича.

Слово вчителя:

Юрiй Андрухович – один з найвiдомiших постмодерних письменників України i не тiльки. Про нього знають далеко за межами України, а все тому, що вiн має дуже цiкавий iндивiдуальний стиль, а найважливіше, що вiн говорить про актуальнi проблеми сьогодення, що й притягує увагу молодi.

Юрiй Андруховий народився 1960 року у м. Станiславi, що на Івано-Франкiвщинi. Вiн є вiдомим есеїстом, прозаїком, поетом, перекладачем, кандидат фiлологiчних наук. Нинi вiн живе та працює в Івано-Франкiвську. Дуже добре володiє ще й iншими мовами, крiм рiдної української, а саме: російською, англiйською, польською та нiмецькою (навчався в школi з поглибленим вивченням нiмецької мови). Закiнчив редакторське вiддiлення Українського полiграфiчного Інституту у Львовi (1982) та Вищi лiтературнi курси при Лiтературному iнститутi iм. М.Горького в Москвi (1991). Працював газетярем, служив у вiйську, деякий час очолював вiддiл поезiї часопису «Перевал» (Івано-Франкiвськ, 1991–1995).

Заснував угруповання «Бу-Ба-Бу» разом з О. Ірванцем та В. Небораком, що й слугувало активним початком його лiтературної дiяльностi. Також був одним iз засновникiв постмодернiстської течiї в українській лiтературi, яку умовно називають «Станiславським феноменом». Представникам цього напрямку притаманна поетика «карнавального» письма.

З 1991 року публiкується у великих лiтературних журналах України. Автор збiрок поезiй: «Небо i площi» (1985), «Середмiстя» (1989), «Екзотичнi птахи i рослини» (1991), «Пiснi для Мертвого пiвнiя» (2004), романiв: «Рекреацiї» (1992), «Московiада» (1993), «Перверзiя» (1996), «Дванадцять обручiв» (2003), «Таємниця. Замiсть роману» (2007), книг есеiв: «Дезорiєнтацiя на мiсцевостi» (1999), «Диявол ховається в сирi» (2006), «Тут похований Фантомас» (2015).

У 1990-х роках разом з Ю.Іздриком видавав «часопис текстiв i вiзiй» «Четвер» (1991–1996; перший в Україні постмодернiстський журнал). Головний редактор лiтературного

альманаху «Потяг 76». Протягом кількох років вів рубрику «Парк культури» у щоденній газеті «День» (Київ).

Однією з найвідоміших збірок автора є ТСН-ки «Тут похований Фантомас». Жанр цих коротеньких історій письменник визначив сам. «ТСН-ки – це колонки, із якими Юрій Андрухович раз на тиждень виступає на сайті tsn.ua «Телевізійної служби новин» каналу «1+1». Пізніше автор вирішив ці історії об'єднати в одну книгу. Цікавим є те, що він не оформив їх за тематикою, а за датами створення.

Вчитель демонструє книгу письменника та його портрет.

Слова вчителя:

Сьогодні ми з вами проведемо урок-конференцію, на який ви заздалегідь повинні були підготувати повідомлення про ранню та зрілу творчість письменника, а також прослідкувати зміну особистості письменника через ТСН-ки, які він писав майже 5 років та порівняти їх з ранньою творчістю митця.

V. Закріплення вивченого. (45хв.)

Вчитель пропонує учням провести конференцію і представити свої дослідження (презентації).

Учні по одному презентують свої теми досліджень, деякі з них мають готові презентації.

1 учень. Юрій Андрухович у молодості.

2 учень. Риси зрілого періоду творчості Юрія Андруховича.

3 учень. «Де похований Фантомас» як приклад зміни особистості.

4 учень. Чим захоплюють ТСН-ки?

Дискусія: *«Як ви вважаєте, чи вдало автор підбирав теми для своїх історій у ТСН-ках? Чи змінився письменник протягом написання цих історій? Чому варто читати твори сучасників?»*

Учні висловлюють свої думки та доходять висновку про українських письменників-постмодерністів, а саме про творчість Юрія Андруховича.

Складання порівняльної таблиці: «Рання та зріла творчість Ю. Андруховича»

VI. Коментування оцінок. (3хв.)

VII. Домашнє завдання. (2хв.)

Написати власну ТСН-ку і презентувати її в класі.

Матеріал для вчителя: Отже, «Тут похований Фантомас» - це остання на сьогоднішній день збірка есеїв Юрія Андруховича, яка яскраво показує, що його твори не тільки літературні, але й журналістські. Також це підтверджує те, що автор публікував свої твори саме на сайті новин ТСН і описував тільки реальні та актуальні події.

Письменник постійно звертається до таких тем, як: стосунки українців і росіян, мовне питання та культура (а саме проблема двомовності України та масової русифікації), влада, алкоголь. Також у збірці є чимало текстів, які присвячені певній даті. Наприклад, 140-річчя від дня смерті Степана Руданського – «Перший національний порнограф», 2 роки від дня смерті Назара Гончара – «Ліжко його українське». Автор яскраво зобразив реакції на деякі події з життя народу, у таких творах як: «Із особливим цинізмом» Андрухович описує як відуваюся демонтаж пам'ятної дошки Юрію Шевельову, в тексті «Ковзанка» трагічно описав побиття студентів на Майдані. У таких есеях як: («У світі тварин», «Синдроматика виходу», «Рогами вперед», «Тату і табу» Юрій Андрухович зачіпає гострі життєві теми, кожна з яких має політичний підтекст.

Візьмемо до прикладу його есеї «*Синдроматика виходу*». Дата написання: 02.01.2011.

Юрій Андрухович іронічно описує досить поширену в наш час проблему – алкоголізм, таким чином висвітлюючи більш серйозні проблеми влади і тих, хто при владі. Він, ніби дає поради теперішньому молодому поколінню, як не страждати від похмілля, ділиться власним досвідом, досвідом своїх знайомих, але все ж приходиться до висновку, що неможливо багато пити і уникнути наслідків. Саме це похмілля автор порівнює з «нинішньою» владою: *«слід перележати, перемучити, перехворіти ... і ближче до вечора обов'язково попустить, стане легше...»* [1, с. 13], але з владою ситуація трохи складніша: *«нікому з нас не вдасться ані перележати, ані навіть переходити її на ногах, як перероджують легкі форми грипу. У теперішньої влади форма не легка, а важка. Вона, ця влада, чавунна. Україна знову метикує на трьох із Росією та Білоруссю»* [1, с. 14].

В іншому есеї «*Рогами вперед*», написаному 03.06.2011 року, автор пише про свого хорошого друга Хригу. Його друг був відомим сироваром і жив у швейцарському селі.

Юрій Андрухович пропагує думку про те, що українцям варто *«повернутися до своїх корів»*, оскільки, за словами певного видатного експерта з «Файненшл Таймз», *«статус селянина-виробника виявиться престижнішим від статусу банківського менеджера найвищої ланки»*. І в кінці тексту автор знову згадує про владу, яка і стала певним бар'єром у занепаді українського села: *“Цю владу ми скоро винесемо на вилах”*. *Утім, очікування світлої днини чомусь затягується. Мабуть, уже й вил немає в достатку через занепад села. Тому влада в Україні й почувається так безпечно-нахабно»* [1, с. 39].

Вище проаналізовані твори також стануть дуже актуальними для вивчення у старших класах, адже саме в них Юрій Андрухович подає актуальні проблеми не тільки для особистості, але й для нашої країни в цілому. Такі твори будуть спонукати молоде покоління не тільки до змін у власному характері або світогляді, але й будуть їх наштовхувати на роздуми про те, як вони можуть вплинути на розвиток своєї держави і забезпечити гідне майбутнє для себе та своїх дітей. Адже для того, щоб чогось досягнути, не достатньо сидіти склавши руки і у всьому звинувачувати владу. Без сумніву, влада України винна у тому, як живе наш народ, але в кожній медалі є дві сторони. Дуже доречно буде, якщо вчитель-словесник такими творами буде наштовхувати юного школяра на роздуми про головне.

Цікавим є те, що з-поміж двохсот своїх есеїв Юрій Андрухович вибрав саме ті, які є актуальними для сучасного суспільства. Письменник, ніби подає власне трактування подій, які відбувалися в Україні, описує їхні наслідки. Дуже важливо є для молодого школяра побачити це не так, як трактує влада, а так, як воно є насправді. Саме твори Юрія Андруховича з даної збірки і послугують своєрідним помічником.

У есеї *«Про братів, росіян і братів росіян»*, написаному 12 грудня 2010 р., Юрій Андрухович згадує слова свого однокурсника – російського поета: *«Русские братьев не едят!»*, додаючи: *«Я й досі не можу вдосталь намилюватися тією фразою. Якби моя воля, то я писав би її отакенними велетенськими літерами всюди, де тільки б зміг. Наприклад, на кожному російському танкові»* [1, с. 7]. Цей есей був написаний, коли ще не було війни між Україною та Росією, тобто це був опис подій, які не стосувалися України, але сучасний читач, сприйме ці слова зовсім по-іншому.

З есеїв Юрія Андруховича можемо зробити висновок, що найболючішою темою для нього є тема влади, політики, тому що про неї він пише найчастіше і висловлює свою обуреність та роздратованість. Саме у цій владі Андрухович бачить найбільшу трагедію українського народу: *«ці злякисні бандюки, ця пухлина на тлі нашої батьківщини, не дають мені вкотре писати, про що я хочу. І я знову пишу про них. Розлючений і жовчний, я кожного дня читаю новини в надії, що когось із них повбиває. Замість думати про середину липня, ходити з друзями на біле вино, готувати поетичні переклади на черговий літературний фестиваль, я думаю про купку якихось дегенератів й окупантів, що дорвались до влади в моїй країні (Господи, ну чому саме в ній – невже в Тебе інших немає?!)»* [1, с. 103]

Дуже повчальними та цікавими є есеї Юрія Андруховича про культуру, у них він здебільшого акцентує увагу на музиці, адже саме музика є одним з найпоширеніших інтересів сучасної молоді. Андрухович пише як про «хорошу», так і про «погану», на його думку, музику. Особливо обурливим для письменника є те, що багато українських людей, особливо жінок, з любов'ю та захопленням слухають пісні Стаса Михайлова і «кайфують» від них. На

думку автора, ця російська попса має дуже згубний вплив на розвиток української культури, з чим важко не погодитися. Вивчення цих есеїв у сучасній школі також слугуватиме хорошим поштовхом до роздумів і вчитиме молоду людину любити своє, рідне, або ж те, що має світове значення, а не тягнутися до культури ворога нашої держави.

Хорошою музикою Андрухович вважає пісні гуртів Queen, Pink Floyd та Боба Дилана. Про цих виконавців автор згадує в таких есеях: «Ковток Дилана», «ФМ і fm», «За ґратами», «Соло для барабанів».

Наприклад, доречним для аналізу у старших класах стане есей *«За ґратами»* (2011).

Тема: порівняння російського шансону з музикою субкультур Америки.

Ідея: пропагування української музики; «чужий плід найсолодший» - любов до чужого призводить до знецінення свого.

Слова львівського таксиста: *«От ви говорите, що Михайл Круг чи там Стас Михайлов – це погана музика. А я думаю, що й всі ті чорномазі американці нічим не кращі. Про що вони там співають? Так само про тюрму, про те, як їх менти захарили. Ну, хіба не так? От і в головного їхнього наркомана ... є пісня про те, як він убив шерифа. Це ж те саме, що і «Владімирській централ». То чого їм можна, а нам ні?»* [1, с. 70] змусили задуматися письменника, чому все-таки тюремна субкультура Америки надихає прекрасних поетів і музикантів, а на наших *«неозорих, ще досі радянських нивах, воно, бандюганство, породжує лише монстрів і покручів»* [1, с. 71]. Для Андруховича відповідь очевидна: якщо американські виконавці, такі як Том Вейтс та Джонні Кеш, є геніальними, їхні тексти *«фантастично пронизливі, гіркі й дотепні водночас»*, то виконавці шансону на чолі з Михайлом Кругом для письменника просто *«хрипкі, прокурені бики»*. На думку Юрія Андруховича, це питання є дуже важливим, адже він говорить, що між тим, яку музику слухає людина, та тим, якою є доля держави є тісний зв'язок: *«Усе так прозоро: яку музику слухає більшість населення країни, такого й президента на свою голову обирає. І тому в американських містечках-селах слухають геніальну лірику Джонні Кеша, а в нас – навіть не котрогось українського вуйка із сусіднього хутірця, а великоруських зеків, знавців життя і творців понять. Ну, тобто тепер уже й не понять, а законів»* [1, с. 71-72].

В іншому есеї *«Бенкетні канти злих часів»* автор також зачіпає дану тему.

Тема: згадка про козацькі канти та українські застілля; порівняння їх значення у давнину і сьогодні.

Ідея: заклик до шанування рідного слова, пісень.

Юрій Андрухович каже, що застілля нашого українського народу ніяк не змінилися, адже люди святкують все однаково і пишшно: *«люди п'ють, їдять вишукані страви, звеселяють і зміцнюють свій дух не лише вином та медом, а й бенкетними кантами»*, але він

наголошує, що канти дуже змінилися з тих часів, вони вже *«не козацькі, а бандюцькі»*, [1, с. 16]. Чому ж так? Можливо, для пересічної людини тут зв'язку немає, але для Юрія Андруховича цей зв'язок дуже глибокий. Він наголошує, що влада залежить від народу, а пісні, які народ слухає, залежать від влади, для письменника цей зв'язок є очевидним.

Особливу увагу у збірці автор приділяє подіям на Сході України. Це такі есеї як: «Концерт із ведмедем», «Чужі в місті», «Після нього». Юрій Андрухович не тільки висловлює свої переживання та описує свої глибокі почуття стосовно тих подій, але й намагається знайти вихід з даної ситуації. Ці твори стануть також доречними для бесіди з юнацтвом, адже саме ці твори показують справжні страждання українського народу і вони стануть поштовхом для розширення кругозору юнацтва. Письменник вважає, що не достатньо підтримки держав-лідерів, закупівлі зброї, а потрібно перш за все визначити першопричину цих подій: *«вистачить уже винуватити в усьому давно померлого (чи, точніше кажучи, убитого) Бандеру та міфічних бандерівців», оскільки для митця очевидно, що «зло йде від однієї-однієї людини з необмеженою владою та безмежними амбіціями»* [1, с. 223]. Юрій Андрухович, як, напевно, і кожний громадянин розуміє, що Україна залишилася сама з цією проблемою, і він розуміє, що не варто плакати і нарікати, а потрібно щось вирішувати: *«Просто Україні випала така почесна місія – стримувати його на своїх кордонах ціною багатьох життів»* [1, с. 228].

Можемо зробити висновок, що збірка «Тут похований Фантомас» охоплює актуальні питання для українського народу. Вона є чудовим зразком сучасної української літератури і дає змогу прослідкувати зміну світогляду і стилю письменника протягом п'яти років написання цих творів. Вивчення есеїв з даної збірки є дуже актуальним для сучасних школярів, адже це буде заохочувати їх цікавитися сучасним станом подій у власній державі і стимулюватиме їх до змін та до відповідальності.

ВИСНОВКИ

У даній магістерській роботі детально описано специфіку компаративного уроку, а саме методологічний аспект проведення компаративних уроків, проаналізовано навчальні програми з української та світової літератур, подано приклади компаративних уроків для старших класів середніх шкіл.

Перед тим, як складати плани компаративних уроків для старших школярів, вагоме місце приділено в роботі специфіці компаративного уроку та ефективності його використання у середніх школах.

Компаративістика як метод вивчення літератури складалася впродовж XIX століття, однак її елементи з'явилися в працях Арістотеля ще в епоху античності. Даний метод зустрічається у літературно-критичних статтях Т. Бенфея, М. Дашкевича, М. Драгоманова, І. Франка, М. Бахтіна, В. Біблера, Д. Наливайка, О. Куцевола, Р. Гром'яка, І. Папуші, А. Градовського.

Сучасне життя вимагає творчого підходу до уроку літератури та до всього процесу навчання, а компаративістика відкриває широкі горизонти в процесі навчання, виховання сучасних учнів, розширення їхнього світогляду, формування життєво необхідних компетенцій. Літературний компонент освітньої галузі «Мови і літератури» Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти передбачає реалізацію компаративної лінії й визначає відповідні державні вимоги до рівня підготовки учнів. Порівняльний метод став не тільки загальноновизнаним, але й одержав статус програмного методу. Компаративний аналіз творів допомагає усвідомити учням цілісність світового літературного процесу. Це відповідає головній меті літературної освіти – виховання творчого читача із самостійним критичним мисленням, формування гуманістичного світогляду, загальної культури, естетичних смаків особистості.

У міру формування необхідних знань з теорії літератури доцільно з 5 класу починати практикувати застосування елементів компаративного аналізу, поступово й систематично готувати учнів до таких видів робіт, починаючи з основної школи. Як правило, така робота має фрагментарний характер і проводиться у формі невеличкого компаративного дослідження. У такому випадку творові, обраному для порівняння, відводиться, так би мовити, допоміжна роль. Зіставлення оригіналу та декількох перекладів сприяє кращому осмисленню твору, допомагає усвідомити особливості стилю письменника, його творчої манери перекладача, вивчення творів різних народів, близьких за темою, сюжетом, ідеєю, проблематикою, образами, особливостями. У старших класах рівень компаративного аналізу ускладнюється.

Можна зробити висновок, що для ефективного проведення компаративного уроку вчитель повинен докласти багато зусиль і часу. Для вчителя-словесника стане в нагоді і

допоможе навчальна програма з української та світової літератур. Також дуже доречним буде - саме у старших класах - використання компаративного уроку не тільки як порівняння літератур, а також як порівняння літератури з іншими видами мистецтва. Це заохотить старших школярів, адже сучасна молодь цікавиться більше кіномистецтвом, музикою, живописом, ніж літературою. Саме через таку призму порівнянь можна заохочувати учнів до читання, дискусій та порівняння.

Компаративний урок відіграє дуже важливу роль у формуванні сучасної особистості, яка в першу чергу поважає себе, свою країну та ближніх. Саме таке завдання постає перед вчителем-словесником, адже «догодити» нинішній молоді важко, тому що вони мають все – і мобільні телефони, ноутбуки, доступ до Інтернету, бібліотек. Головним завданням вчителя-словесника є довести учням протилежне і привити у них любов до читання та художнього слова. Однозначно можемо сказати, що порівняльний урок допоможе вчителю у реалізації цих задумів і в першу чергу виховає гідну молоду особу з широким культурним та духовним кругозором.

У ході дослідження нами були розроблені компаративні уроки зі світової та української літератур, було порівняно літературу для дітей сучасних українських письменників. Також ми порівняли твори постмодерного Юрія Андруховича зі зрілим Андруховичем, прослідкували зміни в його стилі від гри, бурлеску в ранніх романах – до актуальних проблем сьогодення в його есеях.

Слід не забувати про твори письменників рідного краю, письменників-постмодерністів, адже саме вони дають молоді підґрунтя для формування їх особистості, адже, читаючи твори сучасників, учні вчаться аналізувати проблеми сьогодення і вчаться жити у реальному світі.

Таким чином, компаративний підхід до викладання літератури в школі – це потреба часу, адже саме у порівнянні свого з чужим людина усвідомлює властиву їй етнічній спільноті своєрідність. Основне завдання такого підходу полягає у розкритті змісту вітчизняної культури у контексті світової, того, що наша література здобула зі світової, і чим збагатила світовий літературний процес.

Список використаної літератури:

1. Андрухович Ю. Тут похований Фантомас / Юрій Андрухович. – Брустурів : Дискурс, 2015. – 232 с.
2. Бабенко В. М. Компаративний аналіз художнього твору в системі літературної освіти школярів / В. М. Бабенко // Наукові записки. – Вип. 36. – Серія: пед. науки. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001.
3. Баран У. Комунікація у літературі для дітей та юнацтва. Монографія / У. Баран. – Львів: Центр дослідження літератури для дітей та юнацтва, Івано-Франківськ, 2017. – 240 с.
4. Бондарева О. Є. Міф і драма у новітньому літературному контексті : поновлення структурного зв'язку через жанрове моделювання : [монографія] / Олена Бондарева. – К. : Четверта хвиля, 2006. – 512 с.
5. Бровко О.О. Основи компаративістики. – Луганськ, ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка». – 2012 – 215 с.
6. Будний В. Порівняльне літературознавство : підручник для студ. вищих навч. закл. / Будний Василь Володимирович, Ільницький Микола Миколайович. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – 430 с.
7. Володимир Лис про Сократа, Данила Галицького, Фернандо Магеллана, Ісаака Ньютона, Шарлотту, Емілі, Енн Бронте («Грані-Т», 2008 Серія «Життя видатних дітей») – 136 с.
8. Гаврош Олександр Дюлович. Режим доступу: <https://www.wikiwand.com/uk>
9. Гаврош Олександр. Режим доступу: http://bukvoid.com.ua/info/writers/Gavrosh_Oleksandr.html
10. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. - За науковою ред. О. Галича. – 2-ге видання, стереотипне. – К. : Либідь, 2005. – 488 с.
11. Градовський А.В. Компаративний аналіз у системі шкільного курсу літератури: методологія та методика: Монографія.–Черкаси: Брама, 2003. – 292 с.
12. Гундорова Т. І. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм / Т. І. Гундорова. – К. : Критика, 2013. – 344 с
13. Е. Літтре. Словник французької мови. – Видавництво «Ашетт», Париж, 1863.
14. Зверева Л. Компаративний аналіз літературного тексту на уроках світової літератури: теорія і практика//Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014 - №2(32) – 4.
15. Зингерман Б. Очерки истории драмы XX века. – М.: Искусство, 1979.

16. Качак Т. Літературна освіта в Україні: промоція дитячої книги і читання / Тетяна Качак // Література. Діти. Час: Вісник центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Вип. 4. – Рівне: Дятлик М., 2013. – С. 239 – 246.
17. Кизилова В. В. Художня специфіка української прози для дітей та юнацтва другої половини ХХ століття: монографія / В. В. Кизилова. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 400 с.
18. Клименко Ж.В. Формування компаративістської компетентності учнів у процесі вивчення світової літератури / Ж.В. Клименко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2011. – № 6. – С. 12–16.
19. Клочек Г. Чи туди йдемо? (Про сучасний стан шкільної літературної освіти в Україні) / Г. Клочек // Освіта і управління: науково-практичний журнал. – 2007. – № 3-4. – С.68-74
20. Конопацька О. Народний синоптик Володимир Лис розкрив секрети прогнозів. Рівненська газета № 793 від 20 листопада 2008 р.
21. Концепція літературної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/
22. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі середньої загальної освіти // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0566-11>
23. Куцевол О.М. Методика уроку компаративного аналізу // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. – №10. – С.2-4.
24. Куцевол О.М. Методична творчість учителя літератури – потреба сучасної школи // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – №6. – С. 9-14.
25. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / [ред. А. Волков, О. Бойченко та ін.] ; Буковин. центр гуманіт. досліджень. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – 634 с.
26. Літературні вітражі Володимира Лиса : інтелект-реліз / авт. укладач М. Г. Максименко. – Полтава, 2014. – 16 с.
27. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. – Т. 1. – К. : ВЦ „Академія”, 2007. – 608 с. – (Енциклопедія ерудита).
28. Літературознавча компаративістика. Навчальний посібник /Ред. Р.Т.Гром'як., упоряд.: Р.Т.Гром'як, І.В.Папуша. — Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТДПУ, 2002. — 331 с.
29. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. — К.: ВІД «Академія», 1997. — 752.

30. Навчальна програма з української літератури для 10-11 класів (рівень стандарту).
Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
31. Навчальна програма зі світової літератури для 10-11 класів (рівень стандарту).
Режим доступу: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58872/>
32. Наливайко Д. Сучасна літературна компаративістика : аспекти й тенденції. – Слово і час, 2007 - №5 – с.28-30
33. Наливайко Д. С. Теорія літератури й компаративістика / Д. С. Наливайко. – К. : Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2006. – 347 с.
34. Овдійчук Л. Жанри та стильові особливості сучасної прози для дітей / Л. Овдійчук // Українська література в загальноосвітній школі. - 2015. - № 1. - С. 35-38.
35. Олесь Олександр. Над Дніпром // Олександр Олесь. Твори: В 2-х т. – Т. 2. – К.: Дніпро, 1990.– С.34-60.
36. Олександр Гаврош про Григора Пинтю, Олександра Духновича, Івана Силу, Адальберта Ерделі, Августина Волошина («Грані-Т», 2011 Серія «Життя видатних дітей») – 128 с.
37. Основи літературної компаративістики - Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т філол., Каф. теорії л-ри та компаративістики ; [упоряд.: проф. Л. В. Грицик, О. Г. Астаф'єв]. – К. : Київський університет, 2007. – 55 с.
38. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>.
39. Січкарь О. Жанрово – стильові різновиди сучасної української літератури для дітей і про дітей. Режим доступу: http://urccyl.com.ua/fileadmin/user_upload/Visnyk/Visnyk_2013/Visnyk_2013_23.pdf
40. Стус Т. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1,2 класах – Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. – 160 с.
41. Стус Т. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3, 4 класах – Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. – 192 с.
42. Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи: антологія / за заг. ред. Дмитра Наливайка. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 487 с.
43. Українська Літературна Енциклопедія: В 5 т. / Редкол.: І. О. Дзевєрін (відповід. ред.) та ін. — К.: Голов. ред. УРЕ ім. М. П. Бажана. Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/ulencycl/ule.htm>

44. Франсуа Жост. Порівняльне літературознавство як філософія літератури. Нариси з порівняльного літературознавства. – Слово і час, 2007 - №5 – с.30 – 44
45. Хороб Степан. Українська модерна драма кінця ХІХ – початку ХХ століття (неоромантизм, символізм, експресіонізм) – Івано-Франківськ. Плай, 2002 – 208 с.